

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Sedlčansko a okolí v literárních pověstech (na základě vybraných děl)

Vypracovala: Bc. Michaela Musílková
Vedoucí práce: prof. PhDr. Miloš Zelenka, DrSc.

České Budějovice 2017

Poděkování

Mé poděkování patří panu profesorovi PhDr. Miloši Zelenkovi, DrSc. za jeho cenné rady, ochotu a odborné vedení při psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala paní Blance Tauberové a dalším členům Městské knihovny Sedlčany za poskytnutí potřebných publikací. Za vstřícnost a pomoc děkuji také paní magistře Marii Bazalové, jež mi ochotně poskytla rozhovor o MVDr. Karlu Bazalovi.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne .....

.....

Michaela Musílková

Anotace

Diplomová práce se bude zabývat literárními pověstmi tradovanými na Sedlčansku a v jeho blízkém okolí na základě kulturně-geografického vymezení daného regionu. Podkladovým materiálem budou čtyřdílné Pověsti Sedlčanska od regionálního autora Karla Bazala, zároveň se diplomová práce pokusí o stručný nástin jeho života a díla, resp. o jeho eventuální začlenění do dobového kontextu. Pozornost bude zaměřena nejen na interpretaci pověstí na základě rozmanitého heuristického materiálu, ale i na charakteristiku postav. Práce, která metodologicky využije teorii regionální literatury a genologické vymezení pověsti, bude doplněna fotografiemi daných míst a plánem projektového vyučování na základě interdisciplinárních vztahů (2. stupeň ZŠ).

Abstract

The diploma thesis looks into literary legends of the Sedlčany and its closest area which is defined by cultural and geographical demarcation of the region. The four-volume Legends of Sedlčany area by regional author Karel Bazal are understood as the essential material of the thesis. The diploma thesis also aims to briefly summarize life and work of this author as well as to place him to literary context of the period. Focus will be paid to interpretation of characters as well as to interpretation of legends which will be based on assorted heuristic material. The diploma thesis will not only use theory of regional literature and genologic demarcation of legends, but it will also include photos of chosen places in Sedlčany area and design of project based learning based on interdisciplinary relations (prepared for secondary school class).

Osnova

Úvod.....	7
1. Teoretická část	8
1.1 Kulturně-geografické vymezení regionu	8
1.2 Regionální literatura.....	9
1.3 Regionální autoři	11
1.4 Karel Bazal	19
1.5 Pověst jako žánr	21
1.6 Druhy pověstí	22
1.7 Didaktika literatury zaměřená na regionální prvky	25
2. Praktická část	26
2.1 Projektové vyučování	26
2.2 Projektové vyučování pověstí na Sedlčansku.....	27
3. Plán projektového vyučování	28
3.1 Realizace projektového vyučování.....	39
3.2 Návrh na antologii/ediční návrh	41
4. Jednotlivé části regionu a jejich pověsti	42
4.1 Charakteristika postav a jejich zařazení.....	71
4.2 Jakub Krčín v literárních pověstech Sedlčanska	72
4.3 Realita a fikce v beletristickém ztvárnění Karla Bazala	73
Závěr.....	76
Seznam použité literatury	77
Přílohy	81
I. Rozhovor s Mgr. Marií Bazalovou	81
II. Fotografie míst a obcí, v nichž se pověsti odehrály	85
III. Ukázka pověsti O počepickém čápu.....	99

Úvod

Předmětem zkoumání této diplomové práce je problematika regionální literatury a regionální autoři. Konkrétně pak region Sedlčansko, jehož vymezení se liší na základě různých publikací. Tato práce bude vycházet z rozdělení příbramského okresu pomocí řeky Vltavy, na jejímž pravém břehu Sedlčansko leží. Stěžejním autorem, jehož spisovatelská činnost bude ústředním motivem práce, je Karel Bazal a jeho *Pověsti Sedlčanska*.

Text bude rozdělen na teoretickou a praktickou část společně s přílohami. Teoretická část nabídne kulturně-geografické vymezení sedlčanského regionu, s ním související regionální autory a regionální literaturu obecně jako prvek národního dědictví. Pozornost bude zaměřena na Karla Bazala a jeho sbírku pověstí, zároveň také na pověsti jako žánr a jejich klasifikaci.

Praktická část se zaměří na didaktiku regionální literatury, metodu projektového vyučování a jeho využívání v rámci regionu Sedlčanska. Několik kapitol bude věnováno plánu projektového vyučování zaměřeného na pověsti pro žáky základních škol sedlčanského regionu, jeho realizaci a následný návrh na antologii. První díl *Pověstí Sedlčanska* od Karla Bazala bude stěžejní pro části zabývající se interpretací vybraných pověstí a jejich postav s následným shrnutím Bazalova vypravěčského stylu. Dále bude nastíněno literární zpracování postavy Jakuba Krčína z Jelčan a Sedlčan, a také realita v porovnání s fikcí v beletristickém ztvárnění pověstí Karla Bazala.

Závěrem budou zařazeny přílohy, pomocí nichž se čtenáři přiblíží Sedlčansko a sběratel tamních pověstí Karel Bazal. Bude zde uveden rozhovor s Marií Bazalovou, zabývající se životem, osobností a literární tvorbou jejího muže. Rozhovor napomůže tvorbě podrobnějšího životopisu autora, jehož se nedostává v žádné oficiální akademické publikaci. Druhá příloha nabídne sbírku vlastnoručně pořízených fotografií na základě interpretace vybraných pověstí a míst, kde se odehrává děj. Třetí přílohu bude tvořit ukázka jedné z Bazalových pověstí, konkrétně *O počepickém čápu*.

Pro diplomovou práci budou zvoleny metody analýzy a následné interpretace pověstí, dále pak dotazování formou rozhovoru, díky němuž lze lépe přenést Karla Bazala do povědomí literárních teoretiků a čtenářů. To je spolu se sjednocením informací o problematice regionální literatury Sedlčanska cílem této diplomové

práce. Jako možnost se nabízí také inspirace pro pedagogy základních škol daného regionu, kteří mohou využít plán projektového vyučování ve své výuce.

1. Teoretická část

1.1 Kulturně-geografické vymezení regionu

Pro objasnění pojmu region je nutné zmínit fakt, že samotný region je proměnlivý, a to mimo jiné z hlediska velikosti, kdy se např. mikroregiony postupem času mění ve větší útvar či naopak zanikají a stávají se součástí jiného, většího regionu nebo kraje. Regionem tedy mohou být chápána území se stejnými nebo podobnými znaky, území s přirozeně daným jádrem v podobě obce nacházející se v centru či oblast určená politicky. Důležitou roli hraje také význam v systému okolních regionů, s čímž souvisí iniciativa obyvatel, pomocí níž je utvářen obraz celého celku. Vliv tedy může mít např. vytváření institucí a symbolů regionu, systém vzdělávání, regionální literatura či média¹.

Region zvaný Sedlčansko se nachází v příbramském okrese, tedy v nejnižší části Středočeského kraje v České Republice. Okres Příbram je přirozenou hranicí, řekou Vltavou, rozdělen na dvě části. Na levém břehu se rozkládá Podbrdsko, na pravém se nachází pro tuto práci stěžejní region Sedlčansko, jehož název je dán městem Sedlčany. Toto město je z celé oblasti největší a nachází se v samém centru celého regionu, tvoří tedy jeho přirozené jádro. Důležitá je i řeka Vltava, a sice z hlediska osídlení celé této oblasti, neboť právě po ní lidé do jinak těžko přístupné krajiny pronikli².

Nejen v minulosti, ale i v současnosti je iniciativa obyvatel v aktuálním dění Sedlčanska vysoká, neboť jsou si mnozí obyvatelé vědomi důležitosti kulturního rozvoje. Typickou kulturní událostí s tradicí již od konce 17. století jsou každoroční městské slavnosti ROSA, jejichž vznik se váže k pověsti o Janu Žižkovi

---

¹ *Region a regionalismus: Pavel Chromý*. Geografické rozhledy. Praha: Česká geografická společnost, 2009, 19(1), 2-5.

² DOLEŽAL, Daniel, Josef VELFL a Jan ČÁKA. *Toulky Příbramskem*. Příbram: Okresní úřad Příbram, 1994. s. 46.

poraženému za ranní rosy právě v centru regionu – Sedlčanech³. Velký podíl na rozvoji kultury nese i tištěný týdeník *Sedlčanský kraj* vycházející každou středu, jenž se zabývá děním celého regionu a má i svou internetovou podobu. Na Sedlčansku však existuje mnoho dalších spolků a institucí, díky nimž lze tento region vymezit i z kulturního hlediska⁴.

Takovou institucí je např. Městská knihovna v Sedlčanech, jež se v soutěži pořádané Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky poněkolkrát stala i v roce 2016 knihovnou roku. Knihovna nabízí obyvatelům Sedlčanska velké množství kulturních akcí různého zaměření, navíc pořádá spoustu programů pro základní školy, kdy zábavnou formou seznamuje žáky např. s pověstmi regionu nebo konkrétně s osobností Jakuba Krčína, jehož postava každoročně pasuje žáky prvních tříd na čtenáře⁵.

1.2 Regionální literatura

Regionální literaturu lze vymezit na základě šesti aspektů regionality aplikovatelných na tvorbu, jež se vztahuje k určitému regionu. Prvním je aspekt původu a dětství, podle nějž se stává rodný region významným z hlediska vysokého vlivu na autorovu pozdější literární tvorbu. Druhý, biografický aspekt, zdůrazňuje subjektivní vztah autora k danému regionu včetně jeho přírodních, kulturních, dějinných i psychických specifik. Geograficko-tematický aspekt se soustředí na tvorbu o regionu, jejímž základem jsou jeho specifika. Do látky typické pro tento region jsou poté zasazovány postavy a syžety. Funkčním aspektem je poté míněná služba danému regionu, případně kraji, v jehož rámci společensky funguje. Aspekt čtenářský poukazuje na oblibu autorů mimo jiné díky tomu, že se zdají být autorovy

---

³ Městské slavnosti ROSA [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://mesto-sedlcany.cz/kultura/rosa>

⁴ [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.sedlcansky-kraj.cz/>

⁵ *Titul není jen náš, patří všem: Městskou knihovnou roku 2016 se stala ta sedlčanská*. 5 plus 2: Příbramsko. 2016, V.(44), 1, 3.

motivy blízké čtenářově duši. S tím souvisí aspekt hodnotový, který poukazuje na rozdílné hodnoty regionu a společnosti širší, obecné.⁶

Vymezení regionální literatury jako pojmu však není příliš jednotné a liší se na základě např. doby či společenských hodnot. Možná i proto je na regionální literaturu někdy nahlíženo jako na okrajovou část literární tvorby, popřípadě bývá někdy zcela přehlížena pro svá témata, kompozici či jazyk. Jinak tomu ale bývá v oblasti regionální literatury pro děti a mládež, do níž vstupují mimo pohádek a různých říkadel i pověsti jako prvky folklóru. Tato díla lze označit za nosná a umělecky zajímavá, byť jsou v některých případech psána pouze jako dílo sepsané v rámci jisté pauzy mezi sepsáním díla většího a pro autory významnějšího⁷.

Je nutno zmínit, že právě regionální tvorba (nejen) pro děti a mládež tvořila v minulosti značnou část uměleckých děl, jelikož se autoři mohli seberealizovat, aniž by tím narušili své místo v žebříčku literatur zasažených mocenskými vlivy. Taková literatura totiž nebyla natolik kontrolována, tudíž mohli autoři snáze promlouvat ke čtenářům a ventilovat své názory, aniž by je za to čekal postih. Tuto cestu zvolil např. František Lazecký v díle *Dukátová stařenka* z roku 1983 obsahující pověsti z východní části naší republiky⁸.

Konkrétně Sedlčansko se zdá být mezi autory (kvůli svému v minulosti nepříliš úrodnému kraji, větrnému podnebí a dlouhým zimám) méně vyhledávaným regionem, avšak opak je pravdou. Díky mnoha přírodním krásám se dříve i v současné době může toto kopcovité území Středočeské vrchoviny těšit častým návštěvám turistů a cestovatelů z dalekých krajů. Zásahu na tom mají mimo jiné právě i tito místní houževnatí autoři, kteří pečlivě sepisují informace z dávných dob pro potřeby současných čtenářů. Výsledkem je pestrá škála regionální literatury s narůstajícím počtem čtenářů⁹.

---

⁶ MIKULÁŠEK, Alexej a Miloš ZELENKA. K metodologii studia regionální literatury. In: LINHARTOVÁ, Věra, František UHER a Petr FEJFUŠA. *Vědecká konference: Regionální prvky v literárním textu z didaktického hlediska*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988, s. 35-36.

⁷ URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury: přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 157-158.

⁸ URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury: přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost*. Olomouc: Votobia, 1999. s. 159.

⁹ DOLEŽAL, Daniel, Josef VELFL a Jan ČÁKA. *Toulky Příbramskem*. Příbram: Okresní úřad Příbram, 1994. s. 47.

1.3 Regionální autoři

Mezi regionální autory Sedlčanska patří mnoho osobností, ať už z dob dávných nebo ze současnosti. V této kapitole se vychází z díla profesora Čenka Habarta, jenž ve 20. letech 20. století zpracoval trilogii *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko: Popis a dějiny krajiny mezi stříbropěnnou Vltavou a památným Blaníkem a vylíčení života jejího lidu*¹⁰ obsahující výčet osobností daných regionů různého kulturního zaměření řazených abecedně. Všechny osobnosti uvedené v této kapitole jsou vyselektovány dle literární činnosti, data a místa narození, které se nachází vždy v současném regionu Sedlčansko. V Habartově trilogii se totiž vychází z historického dělení dle politických okresů, nyní však Sedlčansko zahrnuje i bývalý politický okres Sedlecko, zatímco Voticko už do něj nepatří.

Významným spisovatelem Sedlčanska je Petr Codicillus z Tulechova, narozený 24. února 1533 ve městě Sedlčany. Vyučoval řečtinu a matematiku, jeho žákem byl např. Daniel Adam z Veleslavína. Vydával náboženské básně nebo knihy o astronomii (*O hrozně podivné kometě, O hrozně a předivné kometě, kteráž spatřína byla...*). Oblibu si získal i díky každoročnímu vydávání českého kalendáře. Po zavedení nového, gregoriánského kalendáře, kdy vypustil svátek Mistra Jeronýma Pražského a Mistra Jana Husa, však sklídl posměch širokého okolí.¹¹ Petr Codicillus zemřel roku 1589. Jménem Codicillus (Knížka), se pyšnil i jeho umělecky nadaný bratr Jakub. Jejich rod jej získal díky své vzdělanosti. Jakub vyučoval na lékařské fakultě, byl písařem Nového města pražského a proslul překrásnými malbami kancionálů. Původně se rodina žijící v domě vedle sedlčanské radnice jmenovala Říhova.

V roce 1597 se v Nedrahovicích narodil Heřman Černín z Chudenic, rytířský spisovatel. Rytířského stavu se dočkal v Jeruzalémě, kam putoval s Kryštofem Harantem z Polžic. Během svého života působil i jako komorník Rudolfa II., byl přijat do panského stavu a podnikl dvě úřední cesty do Turecka. Ve své kariéře byl úspěšný a jeho práce (*Deník cesty do Konstantinopole*

---

¹⁰ HABART, Čeněk. *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*. 2. vyd. Praha: Pražská edice, 1998.

¹¹ Básně kolující mezi občany: „Stal se Čechům protivný kus, vyletěla jim z Prahy Hus, prodal ji mistr Codicillus.“

1644 – 1645) byla později (v roce 1856) otisknuta např. i v časopise *Lumír*. Černín zemřel 7. března 1651.

Básník a spisovatel Pavel Chýle, další významný autor narozený na Sedlčansku, konkrétně v Bražné, přišel na svět 6. ledna 1800. Vystudoval akademické gymnázium, filozofii a teologii. Stal se profesorem a v roce 1852 i ředitelem gymnázia v Jihlavě. Jeho velkou zásluhou bylo stanovení českého jazyka jako povinného předmětu. Tím si však zneprátelil německé kolegy, kvůli nimž musel odjet do Jičína. Během svého života psal básně v různých jazycích, převážně česky, německy a latinsky. Dílo bylo po jeho smrti v Německém Brodě, roku 1886, postupně vydáváno v cizojazyčném tisku (*Neuhauser Anzeiger*).

V Třebnicích se 1. října 1803 narodil další z regionálních autorů, Gothard Václav Holubář. Mezi jeho literární tvorbu patří převážně náboženská literatura, kterou publikoval hlavně v náboženských časopisech nebo překlady knih pro duchovní. Jedny z nejznámějších Holubářových spisů jsou např. *O kázáních polemických*. V roce 1863 začal působit jako děkan v Milevsku, kde 17. srpna 1872 zemřel.

Knězem a zároveň spisovatelem narozeným na Sedlčansku byl Vojtěch Hron. Na svět přišel v Solopyskách dne 22. dubna 1804. Působil ve Staré Boleslavi a v Praze, kde vystřídal několik povolání. Stejně jako Holubář přispíval do *Časopisu pro katolické duchovenstvo*. 26. října 1879 zemřel.

Dalším stěžejním spisovatelem je Prokop Chocholoušek, narozený 18. února 1819 v Sedlci, kde lze nalézt i jeho pamětní desku z bílého mramoru. Již jako čtrnáctiletému chlapci mu zemřel otec, proto byl se svými dvěma mladšími bratry Emanuelem a Tomášem spolu s chudou matkou nucen prodat a opustit rodný dům. Novým domovem se jim stala Praha, kde si Prokopova matka našla nového muže. Jakmile se podruhé stala vdovou, ujal se jí syn Tomáš, z něhož se mezitím stal úspěšný učitel a ředitel ve Lvově. Bratr Emanuel, také úspěšný, se stal ředitelem dráhy vedoucí z Plzně do Písku.

Jediným z bratrů, kterému osud příliš nepřál, byl Prokop. Po vystudování pražského gymnázia se pěšky vydal do Itálie, kde dva roky v Padově studoval lékařství. Další dva roky věnoval cestování po Balkáně, navštívil Dalmácii i Černou Horu a navrátil se do Prahy s ambicemi dostudovat lékařství. Díky zážitkům z cest však nakonec zvítězila Chocholouškova touha popsat své dojmy z navštívených krajin a vydal dvoudílný román *Jih*. Psal také novely a povídky. Do jeho tvorby

patří např. *Vanda*, *Dogareska*, *Drak Notjajský* nebo *Pan Šimon z Vrchotic*. Díky bujné fantazii se mu dařilo psát poutavé příběhy, v nichž využíval všech svých zážitků. O třicetileté válce sepsal tři díly románu *Templáři v Čechách*, které si stejně jako ostatní jeho skvělé práce našly spoustu čtenářů.

Zvrat v Chocholouškově životě nastal v roce 1848, kdy jako redaktor časopisů *Večerní list* a *Prostonárodní list* uveřejňoval množství vlastenecky pojatých a proti vládě zaměřených článků ve snaze povzbudit český lid. To byl také důvod, proč byl v červnu 1848 zatčen a strávil šest týdnů ve vazbě. Těžké chvíle si spisovatel prožil i v roce 1849, kdy byl opět dán do vazby a zemřela mu žena. O jejich ročního syna se tehdy starala babička, ale stejně jako matka zemřel předčasně v osmnácti letech na suchotiny. V roce 1851 byl Chocholoušek opět podezírán z účasti na politické revoluci a byly mu zastaveny noviny. Byl prohlášen za státu nebezpečného a zatčen. Jelikož nemohl publikovat v novinách, své odvážné myšlenky prezentoval ve svých povídkách a románech. Mnoho peněz si ale nevydělal, tak se uchýlil k bratrovi Tomášovi a své matce do polského Haliče. Ani tam se mu nevyhnuly časté policejní kontroly, zákazy vycházet ven a stýkat se s jinými lidmi.

Když v roce 1859 požádal o návrat do Prahy, bylo mu dovoleno vrátit se do Čech, avšak pouze pod přísným dohledem, a nikoliv do Prahy, ale do rodného Sedlce. Z Polska do Sedlce cestoval pěšky rovných 23 dní a po příchodu do rodného kraje nesměl do vzdálenosti jedné míle od stodoly, kde na slámě trávil dny. Pokud se chtěl někam vydat, musel si o to zažádat. Také přísné kontroly u něj byly velmi časté, policie se zajímala např. o to, s kým je Chocholoušek v kontaktu a co zrovna píše. Mezi politicky podezřelé spolu s ním patřili např. i František Palacký, Jan Purkyně nebo František Ladislav Rieger a Karel Sabina.

Po zbytek života žil autor ve velké nouzi, pokud si chtěl obstarat např. jídlo, musel si zažádat o povolení. Často docházel na okolní fary, kde mu vypomáhali přátelé nejčastěji nabídnutím oběda. Pokud ho policie nezastihla bez předchozího odůvodněného opuštění stodoly, byl předvoláván k písemnému vysvětlení, což bylo pro spisovatele velmi postupné. Aby se nemusel dovolovat u soudu, domluvil si na farách v Chyškách, Jistebnici a Nadějkově práci. Za obživu tam měl sepsovat kroniky. Přežíval díky dobrosrdečnosti svých přátel, naopak jeho bratři se o něj vůbec nezajímali.

Nadějí mu bylo vyhovění úřadů v roce 1859, kdy se Chocholoušek mohl navrátit do Prahy s odůvodněním, že na vsi si na obživu nevydělá. Po dlouhých soudních sporech byl však velmi nemocný, proto se opět vrátil do svého rodiště, kde se ho ujal přítel Fikar z Nadějkova. Tam na faře spisovatel 5. července 1864 zemřel. Po smrti mu byl vystavěn pomník a založila se mimo jiné i nadace pro chudé z Nadějkova, jež nesla jeho jméno.

24. září 1831 se v Sedlci narodil Vilém Bukovský, profesor a odborný spisovatel. Vyučoval vodní, silniční a železniční stavitelství, což se projevilo i na jeho spisovatelské činnosti. Mimo německých odborných článků psal až do smrti v roce 1899 česky např. *Statistický výpočet kamenných klenutých mostů, Montování nosičů systému Howeho* nebo *Rozličné soustavy otáčidel*.

1. září 1827 se narodil nedaleko Nové Vsi Václav Royt, svého času školní inspektor, ředitel gymnázia a spisovatel. Za svou pedagogickou činnost byl uznáván i za hranicemi, a to nejen odborníky, ale i žáky. Zajímal se o historii Slovanů a svá díla se snažil dokládat historickými prameny. Napsal např. *O Slovanech na Raně, O Brně za nejstarší doby* nebo *Stanislav ze Znojma*. Mimo vydávání knih také řídil až do roku 1885 *Časopis Matice Moravské*. Zemřel 27. května roku 1907 v Brně.

V Dobrošovicích se 21. června 1832 narodil Jan Křtitel Roškot, jehož otec se z něj snažil vychovat kupce. Jan však toužil studovat a přesvědčoval o tom otce až do jedenácti let, kdy mu dovolil nastoupit na gymnázium. Chtěl se stát profesorem, nakonec však studoval v Praze teologii a v dospělosti se jako kněz vrátil do Sedlčan. Když ve městě propukla roku 1866 cholera, snažil se pomáhat lidem i z dalekého okolí. O několik let později žádal neúspěšně o místo na sedlčanské faře, dále o faru v Dublovicích nebo Jesenici. Po vystřídání několika míst zůstal na faře v Počepicích a je nutno zmínit, že ať už se nacházel kdekoli, byl literárně činný. Kromě příspěvků do náboženských časopisů napsal např. knihu *Obraz staropohanské, t. j. řecké a římské společnosti před Kristem Pánem* nebo sarkastickou brožuru *Patronátní právo*, pod níž se podepsal pod pseudonymem Pravoslav Pravdomil Pravdodatný. Zajímal se také o pedagogiku, zveřejnil např. článek *Který jest účel školy národní?* v časopise *Školník* a tematikou národní školy se zabýval i v jiných pracích. Pro Sedlčansko je velmi významný, jelikož se zasadil o pomoc pro mnoho lidí. Známý byl také pro své zdraví, onemocněl

jen málokdy. Zemřel ve věku 73 let na následky úrazu – uklouzl na ledu před kostelem a udeřil se do hlavy o kamenný schod.

Ve Vrchoticích se v letech 1840 až 1850 narodil spisovatel a sládek Gustav Adolf Jeřička, píšící někdy pod pseudonymem A. J. Vrchotický. Jelikož nebyl spokojený, odešel tajně od rodičů do světa. Celý útěk byl popsán Kamilem Harmachem ve 32. čísle časopisu *Český jih* z roku 1927. Jeřička se podle Harmacha u místního rybníka převlékl do svátečního ošacení a staré nechal na místě. Na základě toho byl po dobu několika dnů rybník vícekrát prohledán, jelikož se rodiče obávali utonutí svého syna. Nakonec se sám ohlásil z Hamburku, kde se pokoušel stát námořníkem.

Po návratu do Čech se stal sládkem, svého času i v rodném Sedlčansku, kdy působil v pivovaru v Třebnicích. Poté se živil např. prací ve švýcarském pivovaru nebo psaním pro mnichovský odborný tisk z oboru pivovarnictví. Zajímavý je bezesporu jeho požadavek, aby tiskaři vyrobili písmena ř a č, aby se mohl bez problému podepsat pod své humoresky ze života sládků. Zasloužil se o mnoho úspěchů v publikování, jeho práce byly tištěny v němčině, angličtině, francouzštině i češtině. Z německých je to např. *Aus der Praxis*, z francouzských *Quide pratique du brasseur*. Mezi české články patří např. *O přechovávání plemenného droždí*. Jeřička byl uznávaným pivovarníkem v rámci celé Evropy, vlastenecky se však snažil propagovat Čechy. V Kostnici nechal upravit mohylu k památce upálení Mistra Jana Husa, také vydával pohlednice s jejím obrázkem, z čehož následně čerpal na další opravy. Každým rokem se vracel do rodného kraje a poté zpět za zaměstnáním. Zemřel v roce 1896.

22. září narozený František Bobek-Sedlčanský, významný pedagog a spisovatel, přišel na svět v roce 1848. Po studiích v Praze se navrátil do rodného kraje a věnoval se pedagogické činnosti např. v Jistebnici, Nechvalicích nebo Sedlci. Kvůli svým zdánlivě vyhraněným názorům strávil část života v domě pro choromyslné. Ten mu byl inspirací pro sepsání díla *Zkušenosti ze živých hrobů*. Mimo jiné také přispíval do periodik, např. do píseckých *Zlatých klasů* nebo sedlčanského čtrnáctideníku *Povltavské listy*. Psal ale i celé knihy, např. *Naše vady*, *Kytička fialek* nebo *Pomněnka*. Autor zemřel v roce 1926 v Prostějově.

22. října 1849 se ve Vápenici narodil historický spisovatel František Marat, jenž během svého života působil jako kněz, knihovník nebo tajemník. Zasadil se o přestavbu pražského křižovnického kláštera a přispíval do *Ottova slovníku*

naučného, byl velmistrem a generálem Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou, kde byl považován za vůdčí osobnost. Po dlouhé nemoci zemřel 29. června 1915.

V Sedlci se roku 1849 narodil Vilém Ferdinand Černický, redaktor a spisovatel publikující pod pseudonymem Sedlecký. Černického zájmy byly obšírné, vlastnil továrnu na cukrovinky, později i na knoflíky. Mezi jeho dramata patří *Veselohra před domem*, *Proč bychom se netěšili?* nebo *Princ z Arkadie*. Zemřel v roce 1900.

V Líchovech se 11. dubna 1850 narodil spisovatel Josef Havlík. Již od mládí obdivoval dílo Ladislava Stroupežnického nebo Ignáta Hermanna. O jeho autorských kvalitách nebylo pochyb už během spisovatelova života. Drobné povídky a humoresky se skvěle popsaným dějem a důvěryhodně vyličenými postavami různých společenských vrstev, byly vydávány v mnoha časopisech (*Humoristické listy*, *Paleček*, *Šotek*, *Česká včela*, *Lumír*, ...). Vydával též knihy, např. *Z menšího oboru* nebo *Z virů a zátiší životních*. Zemřel v roce 1912. Literární nadání po něm zdědila i jeho dcera Josefa, mezi jejíž díla se řadí knihy *Mosaika*, *Poslední flirt* nebo *Dámy ze společnosti*.

František Bareš, spisovatel a školní rada, narozený 20. ledna 1851 v Mokřicích nedaleko Počepic. Během svého života působil spíše mimo domovinu, a sice v Českých Budějovicích nebo v Mladé Boleslavi. Právě Boleslav se stala tématem většiny jeho děl. Mezi nejzásadnější dílo Barešovy tvorby patří dvoudílné *Dějiny Mladé Boleslavě*, nezapomněl však ani na svůj rodný kraj. Během života se opakovaně vracel na milované Sedlčansko a na sklonku života začal psát *Dějiny Vysokého Chlumce*. Smrt v roce 1924 však Barešovi nedovolila jejich dokončení.

V Příčovech se do selské rodiny narodil 9. srpna 1851 Jan Hroník, jenž se později stal významným pedagogickým spisovatelem a ředitelem měšťanské školy pro dívky. Nezajímal se pouze o literaturu, ale vynalezl dokonce i některé fyzikální přístroje, za které sklídl obdiv na několika výstavách. Mezi jeho publikace patří mnoho článků o přírodopisu a jeho metodice, jako např. *Druhy přirozených vod*, *Průvodce četby přírodopysné* nebo z hudební sféry třídílný *Zpěvník pro měšťanské školy dívčí i chlapecké*.

Dramatický spisovatel František Ruth se narodil 1. srpna 1852 v Kosově Hoře. Jeho zálibou byl průmysl, podnikal např. ve společnosti *Ruth a Kavka*

(Ruth byl majitelem této dlaždičské firmy)¹², ale působil i v Národním divadle. Napsal velké množství divadelních her, převážně dramát (např. *Ideál*, *Jindřich Urban* nebo *Ztracený život*) a veseloher (*Sestřenka*, *Syčáci*, *Utopený manžel*). Zemřel 27. srpna roku 1903.

V Krásné Hoře nad Vltavou se narodil 13. července 1853 Emanuel Bronec, profesor a spisovatel. Působil hlavně v Olomouci a Kroměříži. Napsal mnoho příspěvků do časopisů, např. *Ze psychologie národů*, *Ústava česká před válkou husitskou*, *Dobytí Prahy r. 1741 a jeho následky* nebo *Ústava zemí českých před nastoupením Marie Terezie na trůn český*. Zemřel v roce 1921.

Kněz a spisovatel, František Čapek, narozený v Sedlčanech dne 2. září 1853, psal hlavně náboženská pojednání. Mezi nejznámější patří *O novém katechismu*, *Proč školní mládež na mravech pustne?* nebo *Kněz a učitel*. Zemřel v roce 1902.

V Sedlčanech se 23. června 1862 narodil JUDr. Karel Baxa, advokát, spisovatel a později také primátor hlavního města Prahy. Velmi se angažoval ve společenském dění, přednášel o historii, vystupoval jako slavnostní řečník, v první řadě byl však uznávaným advokátem. Zastupoval například obžalované během procesu proti „Omladině“ nebo byl v roce 1899 při tzv. „hilsneriádě“ zástupcem matky zavražděné Anežky Hružové. V rámci publicistické tvorby je nutno zmínit pondělník *Neodvislost* vycházející poté s názvem *Radikální listy* po dobu devíti let od roku 1892, jehož byl spoluzakladatelem a později i majitelem. Dílo *Karel Havlíček Borovský v rodinných vzpomínkách*, vydané v roce 1896, je dalším z mnoha důvodů, proč se stal JUDr. Karel Baxa na Sedlčansku tolik váženou osobností.

Žurnalista a redaktor *Národní politiky* Karel Ladislav Kukla, narozený 29. ledna 1863 v Sedlčanech, vystudoval mimo příbramského gymnázia a pražského vyššího reálného gymnázia také právnickou fakultu. Jako vítěz soutěže v Národním divadle se stal známým díky jednotaktovému dramatu *Anatomové*, Kuklovo další drama nese název *Svatební noc*. Toto drama bylo velmi oblíbené a hrálo se v mnoha reprízách, např. i ve Stavovském divadle. Do jeho tvorby spadají ještě tyto veselo hry: *Tři sta třicet tři*, *Návrat Kolčevského*, *Když prší*, *Večernice* nebo *Mrtvá říše*. Obzvláště úspěšná byla *Večernice*, jež byla sehrána také ve Vídni nebo

---

¹² JAROLÍMKOVÁ, Stanislava. *Co v průvodcích o Praze nebývá 2, aneb, 162 pražských zajímavostí*. Praha: Motto, 2012. s. 30.

na Sibiři. Pod názvem *Bahno Prahy* byla také zfilmována. Věnoval se i publicistice, psaní románů (např. *Z ranních stínů, Zvířata a lidé*) nebo jejich překladům z cizích jazyků (např. *Dobrodružství tuláka Finna* od Marka Twaina). Za svou práci získal v roce 1923 ocenění tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka, a také veřejnost měla Kuklova díla v oblibě. Zemřel 29. října 1930 v Praze.

Důležitým autorem, jenž se sice nenarodil přímo na Sedlčansku, ale pro region je zásadní, je profesor Čeněk Habart. Na svět přišel 3. září 1863 v Předbořicích spadajících do sousedního milevského okresu. Jakožto autor obsáhlého čtyřdílného cyklu *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko* (Habart se dožil vydání tří dílů), se zasadil o sjednocení a uchování mnoha informací a zajímavostí těchto regionů. Ve velké míře byl ovlivněn svými dvěma přáteli, Čěnkem Holasem a Čěnkem Zíbrtem, s nimiž trávil volné chvíle. Společně pořádali různá divadelní představení nebo přednášky, z výtěžku poté založili knihovnu v Kovářově. Holas sbíral a vydával národní písně, ale i Zíbrt a Habart se zajímali o lidovou tvorbu a zvyky. Habart během svého života sbíral veškeré materiály týkající se místního folklóru a výše zmíněné dílo je jejich velikou kronikou. Mimo folklór se zajímal také o fotografování a divadlo. V divadle prosazoval co největší zapojení dětí do děje, ve svých počinech byl velmi úspěšný. Vydal např. hry *Princezna Zlatohvězdko, Tajemný dub* nebo *Lesní ženka*. Díla byla přeložena do mnoha jazyků (např. slovenština, srbština, esperanto) a hrála se i v Americe, Porýní nebo tehdejší Jugoslávii. Nelze opomenout ani jeho pedagogické působení. Vyučoval v Petrovicích, Jesenici, Odlochovicích, Jetřichovicích a Voticích, kde 24. května 1942 zemřel.

Dalším regionálním autorem je Jindřich Fliegel narozený 3. června 1865 v Sedlčanech. Jeho zájmem bylo především dění na Sedlčansku. Působil jako redaktor a žurnalista, svého času řídil Okresní muzeum. Pokoušel se i podnikat s drogistickým zbožím, obchod však brzy musel zavřít. V roce 1894 se zasadil o vznik *Povltavských listů* vycházejících s přestávkami dalších téměř dvacet let. Díky svému zájmu o rodný kraj publikoval spoustu dějepisných článků a vydal knihu *Průvodce po Sedlčansku*. Dílo věnované dějinám Sedlčan už ale vydat nestihl, a sice kvůli nečekané smrti v roce 1925.

V Sedlci se v roce 1889 narodil Jaroslav Spirlhanzl-Duriš, básník a spisovatel. Než vypukla válka, věnoval se svému vystudovanému oboru zemědělství, poté byl zajat a trávil až do roku 1920 čas na Sibiři. Jelikož navštívil mnoho míst (Singapur,

Suez, Itálii, Asii aj.), mohl o svých cestách napsat zajímavá a mezi čtenáři žádaná díla. Začal nejprve fejetony, později vydal i knihy. V roce 1922 vyšla jeho *Tuláková knížka*, o čtyři roky později *Přes hory a moře*. Jako úředník v zemědělství vydával hojně odborné články nebo publikace jako např. *Rolnikovo půdoznanství*. Autor byl také známý díky svým básním s motivy života na venkově nebo díky románům *Jediná mezi nimi* a *Román Emiliana Rolfa*. Mimo odborných článků, fejetonů, cestopisů a básní, měl talent také na výtvarné umění – zálibu našel v akvarelu, kresbách a olejomalbě.¹³

1.4 Karel Bazal

Karel Bazal, významný autor knih s regionální tematikou, se narodil 7. července 1941 v Třeboni. Během dětství v Hojně Vodě, kde strávil obklopen krásou Novohradských hor mnoho času nasloucháním příběhů a strašidelných historek tamních obyvatel, se v něm probudil zájem o historii a přírodu. Od třetího ročníku základní školy žil v Sedlčanech, kam se v roce 1950 spolu s rodiči přestěhoval. Až do posledního ročníku studia na gymnáziu se s oblibou věnoval přírodě i historii, na jejíž studia se chtěl přihlásit po maturitě. Nakonec však zvítězil zájem o přírodu, a tak se Bazal přihlásil do Brna na studia veterinárního lékařství, kde získal titul MVDr.

Po dokončení studií pracoval od roku 1964 jako veterinární lékař v Sedlčanech, kde se během ošetřování zvířat setkával se spoustou pamětníků. Ti mu vyprávěli příběhy dávných dob, a tak mohl svou letitou sbírku pověstí i nadále rozšiřovat. Jelikož nasbíral kolem dvou tisíc různě dlouhých příběhů, které si během let zapisovat do sešitů, začal některé z nich vydávat na pokračování v *Sedlčanském kraji* a v roce 1993 dokonce vyšly knižně. První díl *Pověstí Sedlčanska* s názvem *Paměti plané růže* psal ještě na psacím stroji, další díly již ze svých ručně psaných poznámek přepsal na počítači, což mu značně ulehčilo práci.

Karel Bazal původně své zápisky vydávat neplánoval, nakonec ho k tomu však přiměl kamarád, proto tato obsáhlá a ojedinělá sbírka pověstí spatřila světlo světa a lidé se i nyní mohou dozvědět zajímavosti ze svého okolí. První díl byl

---

¹³ HABART, Čeněk. *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*. 2. vyd. Praha: Pražská edice, 1928.

velmi žádaný, mimo obyvatel majících zájem o historii regionu využívali knihu i místní učitelé ve výuce dějepisu, vlastivědy a literatury.

Autorův zájem nezahrnoval pouze pověsti Sedlčanska, ale postupem času rozšiřoval sbírku i o pověsti Sedlecka a Voticka, patřících v minulosti do jednoho správního celku. Mimo místních pověstí se zálibou četl i příběhy z jiných částí Čech a Moravy.

Pověstmi se však nezabýval jen teoreticky, ale i prakticky. Byl členem Spolku rodáků a přátel Sedlčan a v rámci členství v turistickém oddílu se spolupodílel na pořádání pochodů k poznání regionu a jeho okolí. Své znalosti předával na různých besedách pořádaných okolními obcemi, pro něž mimo jiné navrhnul i obecní znaky (Příčovy, Dublovice, Osečany, aj.) či prapory (Osečany, Radíč, Nalžovice, aj.). Díky povolání veterináře se angažoval i jako ochránce přírody se zaměřením na ornitologii. O tom, že jeho činnost je velmi ceněna, svědčí mimo jiné i ocenění z roku 2007, kdy za svá tehdy vydaná tři vydání *Pověstí Sedlčanska* získal první místo v soutěži Má vlast v srdci Evropy, Poznej ji a chraň.

Mezi Bazalova díla patří *Kostelní betlémy Sedlčanska* (1991), *100 let Sboru dobrovolných hasičů v Osečanech* (1992), *Pověsti Sedlčanska. 1. díl Paměti plané růže* (1993), *Osečany 650 let* (2002), *Kapličky a drobné sakrální stavby Sedlčanska. 1. díl Sedlčany* (2006), *Pověsti Sedlčanska. 2. díl Paměti Čertova břemene* (2006), *Pověsti Sedlčanska. 3. díl Paměti dávných křížků* (2007), *Pověsti Sedlčanska. 4. díl Paměti našich dědů* (2008) a byl spoluautorem knihy *Kostely Českého Meránu: Sedlec, Prčice, Červený Újezd, Arnoštovice* (2010).

Veterinární lékař, sběratel regionálních pověstí a zkazek, autor knih regionálního zaměření a etnograf MVDr. Karel Bazal zemřel 16. září 2008.¹⁴

---

¹⁴ Rozhovor s Mgr. Marií Bazalovou, ženou MVDr. Karla Bazala. Sedlčany 20. 1. 2017.

1.5 Pověst jako žánr

Pověst jako „žánr lidové vypravěčské prózy“¹⁵ spadá do kategorie lidové slovesnosti. Jako první tento pojem použil Karel Jaromír Erben, který oproti „obrozencům“ pověst významově pojal v užším slova smyslu. Typickým rysem pověsti je určitá vázanost k reálnému prostředí, předmětu, osobnosti či události. Důležitými vlastnostmi jsou jednoduchý děj a narace, omezené množství postav nebo časový odstup od celé vypravované události. Zejména důležitý je fakt, že pověst jako žánr má často svá etnická a krajová specifika, proto např. pro Sedlčansko bude častým motivem Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan, zatímco v jiných oblastech se hlavní motiv bude lišit. Stěžejním prvkem pověsti jako žánru tedy zůstává reálný podklad, ať už se jedná o jakoukoliv oblast.¹⁶

Stejně jako ostatní útvary lidové slovesnosti jsou pověsti dokladem o dřívějším životě na vesnici, mezi lidmi a jejich vzájemnými vztahy.¹⁷ Stejně jako další žánry je také možno pověst genologicky třídit z hlediska literární struktury. Náhled na toto dělení se však může lišit v různých historických obdobích,¹⁸ proto je nutno na pověsti nahlížet i obecně, tedy jako na díla mající společné žánrové znaky. Tuto obecnou diferenciaci lze zkoumat z hlediska sémantického a syntaktického. Byť se obě hlediska překrývají, můžeme je alespoň částečně přiblížit. Sémantika je zaměřena na jednotlivé prvky, čili postavy, motivy nebo téma pověsti. Syntaxí je míněn způsob, podle něhož dané prvky řadíme a vztahy mezi prvky samotnými.¹⁹

---

¹⁵ KUDĚLKA, Viktor. *Malý labyrint literatury*. Dotisk 1. vyd. Praha: Albatros, 1983. s. 205. Klub mladých čtenářů.

¹⁶ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. s. 509.

¹⁷ SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998, s. 19-20. ISBN 80-85010-06-2.

¹⁸ „v Německu 19. století germanistika „odhalila“ žánr německého hrdinského eposu, ve skutečnosti to však byla jen projekce touhy dobové německé společnosti po odvážné a silné nacionální poezii“ (ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Literární akademie, Soukromé vysoké školy Josefa Škvoreckého. Praha, 2013. s. 23.)

¹⁹ ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Literární akademie, Soukromé vysoké školy Josefa Škvoreckého. Praha, 2013. s. 23.

Důležitou roli v definici žánru hraje jeho rozsah. Není tím míněn počet použitých znaků, nýbrž typ zápletky, počet postav, jejich charakter aj. Z těchto znaků lze vyvodit pravidla pro daný žánr.²⁰ Pověst tedy rozsahově spadá mezi kratší útvary s jednou zápletkou a jednoduchým dějem, přičemž na rozdíl od pohádky nezaručuje dobrý konec, ale může stejně jako pohádka obsahovat fantastické motivy.²¹

Při vymezení žánru hraje roli také prostor a čas, přičemž pověst se bez výjimky odehrává v minulosti a prostor bývá často reálný. Kombinací prostoru a času dosáhneme tzv. chronotopu, jenž spočívá ve zvýraznění obou prvků navzájem. Konkrétně u pověsti lze díky promyšlenému chronotopu dosáhnout větší věrohodnosti a zároveň poutavosti, což je u folklorní tvorby jedním z cílů. Záleží ale také na postavách, dějové atmosféře nebo kompozici.²²

1.6 Druhy pověstí

Dle *Encyklopedie literárních žánrů* se dají pověsti dělit na historické, místní a démonologické. Historické pověsti se vyznačují přiblížením dějinných událostí, přičemž postavy nebo jejich činy lze doložit. Častým tématem je zde válka, poddanství a robota, revoluce, přírodní katastrofy, epidemie nebo život lidí na vsi či ve městě. Samostatnou skupinou jsou staré české pověsti, zpracované mnoha autory (Alois Jirásek²³, Jana Eislerová²⁴ aj.), které podávají pilíř kulturní tradice našeho národa. Oproti tomu místní pověsti nejsou založeny na reálných činech, nýbrž na kouzelných, magických a tajemných záhadách daných míst. Dále je můžeme dělit na etiologické (vznik nebo zánik určitých přírodních útvarů či stavebních prvků), etymologické (pomocí příběhu objasňují vznik místních

---

²⁰ ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Literární akademie, Soukromé vysoké školy Josefa Škvoreckého. Praha, 2013. s. 24.

²¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. s. 509.

²² ŠIDÁK, Pavel. *Literární žánry*. Literární akademie, Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého. Praha, 2013. s. 24.

²³ Pozn. JIRÁSEK, Alois. Staré pověsti české.

²⁴ Pozn. EISLEROVÁ, Jana. Staré pověsti české.

názvů), genealogické (váží se k určitému historickému rodu), heraldické (podávají informaci o původu erbů nebo jiných znaků) a pověsti legendární (objasňuje např. vznik klášterů či kouzelných pramenů)²⁵.

Zvláštním druhem jsou pověsti démonologické, které bývají často zařazovány mezi pověrečné povídky či pohádky. Typickými postavami jsou vodníci, polednice, hejkalové či bludičky setkávající se s běžnými smrtelníky, jimž se nezřídka stane i něco nevysvětlitelného (např. zázračné uzdravení). Někdy může mít sama lidská bytost neobyčejnou vlastnost nebo osud, lze jmenovat např. krysaře, vědmu či obra. Je zřejmé, že se takovéto pověsti během staletí dostávaly jako motivy i do literatury světové, např. *Golem* Gustava Meyrinka či *Faust* Johanna Wolfganga von Goetha²⁶.

Výklad a dělení pověstí se liší v závislosti na literatuře, např. dle *Slovníku literární teorie* lze pověsti dělit na místní (etymologie názvu objektu, jejich vznik či kouzelná moc), dále historické (vystihují poměry v minulosti), o původu (též etiologické, vysvětlující dříve nevysvětlitelné jevy jako vznik světa, člověka atd.), legendární (umělé legendy a náboženské látky v lidovém podání), erbovní a rodové (též heraldické, zabývající se vznikem erbů a městských znaků), o lidech (popisující povolání, zvláštní vlastnosti či osudy lidí) a pověsti démonické (o nadpřirozených bytostech jako např. víly, čerti či čarodějnice)²⁷.

Velmi problematická se jeví podrobná klasifikace pověstí spočívající v sestavování mezinárodních katalogů, o níž se pokoušeli autoři již v polovině 20. století. Takovým základním katalogem pověstí je tzv. ATU, původně započatý Antti Aarnem, doplněný Stithem Thompsonem a později ještě Hansem Jörgem Utherem. Katalogy lze však jen těžko aplikovat na jednotlivé země napříč světem, jelikož se zde ztrácí možnost kategorizovat typické regionální prvky dané kulturou států či jednotlivých území. Rozdílná bude např. z katalogu ATU vycházející klasifikace dánského autora Reidara Thoralfa Christiansena zaměřená na motivy severských zemí (př. trollové) oproti klasifikacím českých autorů, díky nimž je

---

²⁵ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. s. 510.

²⁶ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. s. 510.

²⁷ VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

možno i české pověsti zařadit podrobněji v rámci místních pověstí. Právě místní klasifikace je totiž pro žánr pověstí typická.²⁸

Na našem území se klasifikací zabývali již v 60. letech 20. století např. Dagmar Klímová, jejíž zájem se soustředil na démonologické pověsti. Inspirací se staly mimo jiné práce Christiansenovy, avšak Klímová přidala tři skupiny dělicí pověsti na Nadpřirozené síly a prostředky; Osud člověka, duše, záhrobí, strašila; Démonické bytosti a zvířata a následně přidala čtvrtou skupinu s názvem Parodie pověrečných povídek.²⁹

Pověstmi místními se zabývala Libuše Pourová a třídila je dle syžetu. Další klasifikace pověstí se objevila také v diplomové práci Drahomíry Daňkovské z roku 1983 zabývající se oblastí Podbrdsko ležícího na území příbramského okresu na druhé straně Vltavy než Sedlčansko. Problémem zde však je klasifikace právě místních pověstí, jelikož se prolínají i do ostatních skupin, tudíž se toto rozdělení zdá být méně systematické. Na Pourovou a Daňkovskou poté navázal se svou diplomovou prací v roce 2003 Jan Luffer, doplnil klasifikaci ještě o Berounsko, čímž se pověsti Podbrdsko ucelily. Místní pověsti dle tématu roztrídila ve své dizertační práci z roku 1972 i Marie Hrušková.³⁰

Byť se názvosloví a klasifikace může v některých publikacích mírně lišit, sémanticky se dané termíny povětšinou překrývají. Důležité je, že pověst jako žánr je zajímavá pro čtenáře různých věkových kategorií a napomáhá k rozvoji kulturního přehledu nejen v rámci regionu daného čtenáře, ale i s ohledem na kulturu a tradice celého národa.³¹

1.7 Didaktika literatury zaměřená na regionální prvky

Region jakožto součást většího územního celku přejímá všeobecnější zákonitosti tohoto celého území. Na to je třeba přihlížet i při výuce regionální literatury, stejně jako na fakt, že regionální literatura zahrnuje i autory a díla z dob minulých. Často se totiž školy věnují regionální literatuře současnosti, přičemž

---

²⁸ *Český lid*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2006, **93**(3). (str.291-297)

²⁹ *Český lid*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2006, **93**(3). (str. 297-298)

³⁰ *Český lid*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2006, **93**(3). (str. 298-299)

³¹ VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

historická díla bývají opomíjena. Výsledkem poté je, že se v žácích pěstuje vztah k regionu v době, kdy už by mohl být dávno vytvořen a rozvíjen.³²

Nejčastěji se ve školách s regionální literaturou setkáváme v rámci literární výchovy, jejíž vliv dosahuje až na mimoškolní kulturní aktivity žáků. Důležitá je vnitřní dynamika systému literární výchovy, v jehož rámci se objevují dvě interakce. První je estetická, znamenající vztah uměleckého díla a člověka. Druhou je poté interakce didaktická, kdy hraje roli vztah mezi žákem a učitelem. Tyto aspekty se prolínají a je třeba na ně brát při výuce zřetel. Je důležité také zmínit rozdíl mezi autorem celonárodně významným, s nímž je spojen region týkající se žáků a autorem významným pouze v rámci daného regionu, jenž může paradoxně na žáky více zapůsobit. Významnost autora může ovlivnit zájem o mimoumělecké hodnoty autora, proto je nutné do předmětu literární výchovy zahrnovat hlavně takové informace, které ukazují vztah mezi regionem a autorem v souvislosti s literárním kontextem. Mimoumělecké informace lze zařadit například do dějepisu či občanské výchovy. Stěžejní je tedy nejen literární vkus učitele projevující se při výběru regionálních autorů a děl, ale i důraz na výuku regionálních osobností i během jiných vyučovacích předmětů, aby byla žákům podána komplexní informace o osobnosti z jejich regionu.³³

Při předávání komplexní informace je vhodné vyvarovat se nesprávným recepčním návykům, tzn. aby nové znalosti nebyly omezeny pouze na pochopení textu jako dokumentu či ilustrace místního koloritu. Povrchní zájem spojený s motivem příslušného regionu může zabránit snaze o správné pochopení hlubšího významu textu. Problém může nastat také při interpretaci žákům známého místa popsaného v literárním díle regionálního autora. Pokud žáci místo znají, může se stát, že kvůli automatické představě o zobrazení místa nevnímají text v souvislostech, ale soustředí se na sobě známé informace. Cílem učitele by pak

---

³² OBERT, Viliam. Región a vyučovanie literatúry. In: LINHARTOVÁ, Věra, František UHER a Petr FEJFUŠA. *Vědecká konference: Regionální prvky v literárním textu z didaktického hlediska*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988, s. 163-164.

³³ LEDERBUCHOVÁ, L. Regionální aspekty ve školní literární výchově. In: LINHARTOVÁ, Věra, František UHER a Petr FEJFUŠA. *Vědecká konference: Regionální prvky v literárním textu z didaktického hlediska*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988, s. 140-143.

měl být zájem žáky naučit nazírat na literární díla komplexně a budovat v nich vztah (nejen) k literárním památkám regionu.³⁴

2. Praktická část

2.1 Projektové vyučování

Projektové vyučování úzce souvisí s projektovou metodou, kdy jsou činnosti učitele i žáků uspořádány dle určitého systému spočívajícího v aktivitě žáků a funkci učitele jakožto mentora či poradce. Veškeré aktivity směřují ke konkrétnímu cíli a dbá se také na pestrost využitých metod. Jedná se o otevřenou formu vyučování, kdy žáci nabývají nové znalosti zábavnou, méně tradiční formou, převážně pomocí svého vlastního úsilí a bádání. Znalosti se neomezují jen na daný vyučovací předmět, ale i na další, do projektu zahrnuté předměty.³⁵

Fáze projektové výuky musí být poskládané tak, aby bylo dosaženo od počátku požadovaného efektu. Podmínkou je tedy určitá struktura skládající se z promyšlených, na cíl zaměřených prvků a produktivity žáků. Je nutné, aby byl pedagog didakticky kompetentní a své kompetence neustále rozvíjel, stejně jako žáci rozvíjí během projektového vyučování ty své.³⁶

Zapojení projektového vyučování do výuky je v současnosti takřka nutností, jelikož napomáhá žákům připravit se na svá budoucí povolání a organizaci vlastních pracovních postupů. Aby se všichni zúčastnění doopravdy zdokonalovali a posunuli k požadovaným výsledkům, je nutné v závěru projektu naplnění cílů reflektovat. To napomůže případné úpravě organizace v rámci dalších projektů a zaměření se na

---

³⁴ FEJFUŠA, P. K literárněvýchovné interpretaci zobrazení prostoru v textu prozaického regionálního díla. In: LINHARTOVÁ, Věra, František UHER a Petr FEJFUŠA. Vědecká konference: Regionální prvky v literárním textu z didaktického hlediska. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988, s. 124.

³⁵ ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). s. 95-100.

³⁶ SCHUMACHER, Christine, Felix RENGSTORF a Christina THOMAS. *Projekt: Unterricht: Projektunterricht und Professionalisierung in Lehrerbildung und Schulpraxis*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013. s. 23.

nepovedené momenty, nastali-li nějaké. Pomocí evaluace lze poté těmto momentům předcházet a výuku zdokonalovat, což je žádoucí.³⁷

Projektová výuka je sice pro pedagogy náročnější na realizaci než klasické frontální vyučování, jistě se ale vyplatí, jelikož je potřeba žáky připravit na reálný život. Lze tedy využít věci, které nás v životě obklopují a hledat nové cesty pro jejich využití. Například internet využít pro tvorbu třídního internetového časopisu v hodinách českého jazyka a literatury, využít média k vysílání vlastních pořadů v rádiu či natočit krátký detektivní film, pomocí něhož si žáci uvědomí např. nástrahy kyberšikany. Takovéto projekty uplatňující mezipředmětové vztahy žákům předají mnohem více zkušeností a znalostí než klasická frontální výuka.³⁸

2.2 Projektové vyučování pověstí na Sedlčansku

V regionu zvaném Sedlčansko se v rámci regionální literatury žáci setkávají hlavně s postavou Jakuba Krčína z Jelčan a Sedlčan, jenž byl výraznou osobností vztahující se k mnoha místům i pověstem. Konkrétně pověsti jsou zde mimo jiné díky Karlu Bazalovi podrobně zpracovány a díky tomu přístupné všem učitelům a institucím, jejichž možnosti výuky se tak rozšiřují na oblast nejen českého jazyka a literatury, ale i dějepisu či různých zájmových kroužků vztahujících se ke kultuře Sedlčanska a okolí.

V předávání znalostí o pověstech Sedlčanska hraje významnou roli Městská knihovna Sedlčany, jakožto centrální knihovna Sedlčanska. Společně s místními základními školami již řadu let funguje jako vzdělávací instituce pro žáky všech ročníků, pro které připravuje bohatý program. Jedná se např. o pasování žáků prvních ročníků na čtenáře, kdy žáky pasuje postava Jakuba Krčína a pro malé čtenáře tento akt představuje důležitý mezník nejen v jejich literárním životě. Starší žáci zavítají do knihovny díky projektům spojeným s pověstmi v šestém ročníku, kdy si zkouší příběhy vyjádřit pomocí kresby a kreativně tak poznají pověsti blízkého okolí.

---

³⁷ SCHUMACHER, Christine, Felix RENGSTORF a Christina THOMAS. *Projekt: Unterricht: Projektunterricht und Professionalisierung in Lehrerbildung und Schulpraxis*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013. s. 25-32.

³⁸ HEIMLICH, Ulrich. *Gemeinsam lernen in Projekten: Bausteine für eine integrationsfähige Schule*. Bad Heilbrunn / Obb.: Julius Klinkhardt, 1999. s. 26.

Dalším programem je didaktický portál *Místo pro život*³⁹, jehož cílem je zvýšit úroveň vzdělanosti k udržitelnému rozvoji ve venkovských oblastech České republiky, kdy se spojí školní výuka s životem v blízkosti školy a jejím okolím. V rámci tohoto projektu se uskutečnilo množství projektů zaměřených na Sedlčansko, jako příklad lze uvést projekt s názvem *Pověsti Krásnohorská*⁴⁰, kde se žáci seznamují se čtyřmi pověstmi z okolí Krásné Hory spadající dle členění této diplomové práce do oblasti Sedlčanska.

O pověsti Sedlčanska mají zájem nejen školy, ale i pamětníci a noví místní obyvatelé. Důkazem jsou mimo jiné i pochody pořádané paní Mgr. Marií Bazalovou, kdy si za jejího vyprávění zájemci poslechnou pověsti přímo u míst, kde se odehrává jejich děj. Společně všichni tito houževnatí lidé předávající své znalosti tvoří komplexní nabídku pro všechny, kteří mají o pověsti a s nimi spojenou historii Sedlčanska zájem.

3. Plán projektového vyučování

„POVĚZ MI POVĚST, KRČÍNE!“

Cílem tohoto projektového vyučování je přiblížit žákům pověsti Sedlčanska, postavu Jakuba Krčína z Jelčan a Sedlčan a v neposlední řadě rozvíjet jejich klíčové kompetence pomocí různorodých aktivit. Projektové vyučování „POVĚZ MI POVĚST, KRČÍNE!“ je vhodné zařadit do 6. ročníku ZŠ, jelikož se v rámci literatury žáci seznamují s literárními druhy a žánry a téma pověsti si zopakují z 5. ročníku.

Časová dotace pro danou výuku jsou čtyři vyučovací hodiny a poté je vhodné navázat výletem ze Sedlčan do Křepeň, kde se nachází Krčínova tvrz. Právě tato tvrz je totiž stěžejní pro celou výuku, jelikož se stává hlavním motivem jedné z pověstí. Projekt je obohacen mezipředmětovými vztahy. Prolínají se zde český jazyk a literatura, dějepis, výtvarná výchova, matematika a zeměpis. Aktivity jsou řazeny dle náročnosti rovnoměrně tak, aby byli žáci různorodými podněty neustále

---

³⁹ *Místo pro život* [online]. [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.mistoprozivot.cz/index.php?id=20>

⁴⁰ *Místo pro život* [online]. [cit. 2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.mistoprozivot.cz/index.php?id=3217>

motivováni k podávání co nejlepších výkonů a zároveň tak, aby bylo reálné těchto výkonů dosáhnout.

Mezi výchovně vzdělávací cíle zahrnuté do níže uvedeného projektového vyučování patří cíle kognitivní, afektivní, psychomotorické a sociální. K dosažení těchto cílů bude použito několik metod, jde převážně o metodu heuristickou, výzkumnou a informačně-receptivní. V rámci kognitivních cílů se žáci seznámí s historií Sedlčanska a jeho stěžejní osobností Jakubem Krčínem z Jelčan a Sedlčan. Dále rozvinou své znalosti o rodu Rožmberků či údaje zeměpisné spojené s místním regionem. Pro naplnění cílů afektivních, kdy budou žáci sami rozhodovat o některých bodech výuky, bude brán zřetel na vzájemné hodnocení a sebehodnocení vlastních výkonů. Důraz bude kladen na využitelnost informací v reálném životě, jejíž míru žáci budou hodnotit pomocí formulářů a slovního hodnocení. Mezi cíle psychomotorické spadá množství kreativních a esteticky založených dovedností, které mají žáci v jejich věku a talentu přiměřené míře ovládnout. Jde o samostatné plánování času na konkrétní aktivity, rozdělení rolí ve skupině a plnění funkcí těchto jednotlivých rolí. Je zde také kladen důraz na haptické edukační aktivity, jejichž zařazení do výuky je v současné době důležité a potřebné. Žáci navíc na konci projektového vyučování mohou vidět výsledky své produktivní činnosti, což je žádoucí. Pro naplnění těchto cílů poslouží tvoření listin (plakátů) a ostatní, výtvarně zaměřené činnosti. Sociální výchovně vzdělávací cíle budou naplněny pomocí skupinové práce, kdy spolu žáci musí fungovat efektivně tak, aby zvládli veškeré jim zadané úkoly. Novým sociálním faktorem pro žáky bude také pozice učitele, jakožto jejich rádce. Žáci zvyklí na frontální výuku mají za cíl převzít odpovědnost za výsledky své práce a zároveň si dokázat požádat o radu u vždy nápomocného učitele.

Naplnění cílů bude prováděno průběžně pomocí menšího hodnotícího dotazníku a ústního dotazování, ale hlavně poté v závěru projektové výuky, kdy se na evaluaci klade největší důraz. Vzhledem k zařazení hodnotícího formuláře jak na konec prvního bloku projektového vyučování, tak na jeho konec, může každý žák součinnost efektivně a s přehledem porovnat sám. Společné shrnutí v rámci celé třídy zase napomůže dosažení sociálních výchovně vzdělávacích cílů, kdy si žáci sdělí své dojmy a mohou na ně navzájem reagovat.

1. hodina projektového vyučování

8:00 – 8:07 *Úvod hodiny*

Pomůcky: PP prezentace, křížovka (dle počtu žáků), balíčky s materiály, zadání napsané na zažloutlém opáleném papíře, tištěná mapa Sedlčanska (brožura), formulář pro hodnocení, obálky označené čísly pro odevzdání hodnotících formulářů, lepidlo

Zápis do třídní knihy; instalace prezentace v PowerPointu do PC; motivace žáků; rozdání křížovky žákům.

Tabulka 1: Křížovka (včetně řešení):

1. béžová barva	O	K	R
2. plovoucí kusy ledu	K	R	Y
3. párový orgán (v množném čísle)	O	Č	I
4. balon	M	Í	Č
5. zdají se nám ve spánku	S	N	Y

Zdroj: vlastní tvorba

Motivace žáků spočívá v tom, že dostanou křížovku a musí si sami přijít na to, co bude náplní hodiny. Když křížovku vyluští, učitel spustí prezentaci (slide 1-2) pro její kontrolu a formou brainstormingu vyslechne návrhy žáků na informace, které je napadnou ke Krčínově osobnosti. Učitelem vyvolaný žák přečte informace, které sděluje třídě Krčín, a poté žáci hledají odpověď na jeho dotaz:

„Dobrý den, milí žáci!

Mé jméno je, jak jistě víte, Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan.

Narodil jsem se 18. července 1535. Kolik by mi teď bylo let?“

Správná odpověď na dotaz je 481.

8:07 – 8:10 *Jakub Krčín se dále představuje*

Prezentaci učitel přepne na slide č. 3 a žáci si přečtou další Krčínův projev:

„Dnes mám pro vás připraveno mnoho úkolů. Budeme se společně věnovat celé čtyři hodiny tématu pověstí. Vzpomenete si, čím se pověsti vyznačují? Znáte nějakou pověst o mně? Jsem přeci slavný rybníkář a regent!“

Žáci si připomínají hlavní znaky pověstí, učitel případně doplní stručným výkladem.

8:10 – 8:25 *Krčín zadává první úkol*

Žáci si přečtou další informace o osobnosti Jakuba Krčina a pokusí se přijít na odpověď položené otázky.

„Má rodina nepatřila mezi nejbohatší, ale i tak jsem toho v životě hodně dokázal. Začínal jsem ve službách Viléma Trčky z Lípy na panství Veliš. Také jsem se stal správcem v borovanském klášteře. V roce 1561 započala má služba u jednoho z nejmocnějších šlechticů mé doby. Víte u koho?“

Nápovědou (a správnou odpovědí) je obrázek Viléma z Rožmberku a znak jeho rodu. Žákům je uznána i odpověď, že sloužil u Rožmberků. Třetí obrázek je znak města Sedlčany, který je téměř totožný se znakem Rožmberků. Učitel vysvětlí žákům, že je to dáno historií města, jehož majitelé ve 14. století byli právě Rožmberkové a v 15. století město dostalo pětistou růži do znaku. Další Krčínovy instrukce zní:

*„Mám pro vás první úkol!
V balíčku č. 1 si vyzvedněte materiály se zadáním.“*

Na stole jsou umístěny balíčky s čísly. Balíčky fungují zároveň jako motivace, jelikož v žácích vzbuzují zvědavost po obsahu. Žáci si otevřou balíček č. 1, v němž se nachází jednotlivé pověsti (dle počtu žáků) a stejné množství výtisků mapy Sedlčanska. Pověsti jsou zvolené tak, aby pokryly rovnoměrně celou oblast Sedlčanska. Zadání vložené v balíčku č. 1 je napsané na zažloutlém, ze stran opáleném papíře stočeném do ruličky a zní následovně:

„Každý z vás nechť si svou pověst vylosuje a mapu k ní do ruky vezme. Na svou zadnici poté všichni usedněte, pověst si přečtete a do mapy místo jejího děje vyznačte!“

V případě rozbalování balíčku, čtení zadání a rozdávání materiálů se žáci střídají. Učitel vybírá ke každému úkonu různé žáky tak, aby měl každý nějakou „důležitou“ úlohu během celého projektového vyučování. Během plnění prvního úkolu učitel přepne na prezentaci slide č. 5 s mapou Sedlčanska⁴¹.

8:25 – 8:30 *Přesun do pracovních skupin*

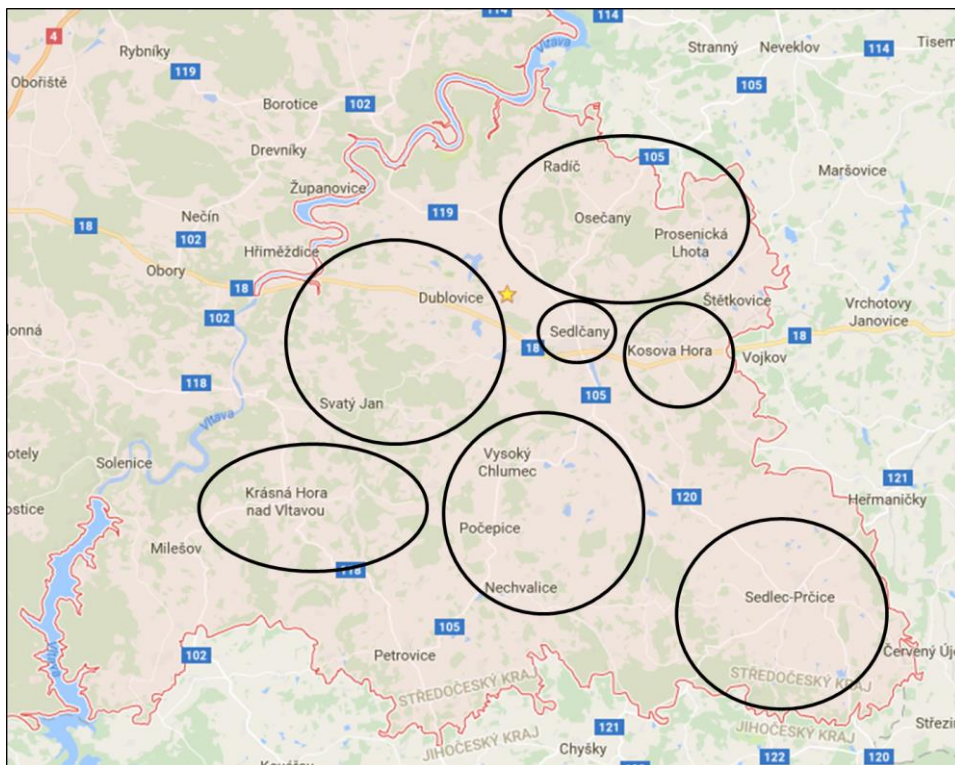
Učitel přepne prezentaci na slide č. 6, kde žákům Krčín popíše, jak se rozmístit do skupin. Žákům s organizací přemísťování pomůže učitel. Skupin je celkem sedm a rozděleny jsou podle místa děje pověstí jednotlivců. Každé místo spadá pod jednu oblast vyznačenou na mapě v prezentaci. Jedná se o následující oblasti:

- 1. Okolí Radíče, Osečan a Prosenické Lhoty*
- 2. Sedlčany a okolí*
- 3. Okolí Dublovic a Svatého Janu*
- 4. Okolí Krásné Hory nad Vltavou*
- 5. Okolí Vysokého Chlumce, Počepic a Nechvalic*
- 6. Okolí Sedlce-Prčice*
- 7. Okolí Kosovy Hory*

[online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:
<https://mapy.cz/zakladni?x=14.3536558&y=49.6364982&z=11&source=dist&id=58>

Obrázek 1 Mapa oblastí Sedlčanska dělíci žáky do skupin

Zdroj: [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.3536558&y=49.6364982&z=11&source=dist&id=58>

8:30 – 8:37 *Tvorba názvu skupiny*

Učitel přepne prezentaci na slide č. 7, kde se Krčín dále představuje a vyzývá skupiny k vyzvednutí balíčku č. 2 a vymyšlení názvu:

„Tak už jste se všichni přemístili? Skvělé!

Dlouho jsem vám o sobě nic neřekl... Od doby, kdy jsem začal sloužit u Viléma z Rožmberku, začala má kariéra stoupat. V Roce 1564 jsem začal s výstavbou rybníků a u Viléma jsem za zásluhy obdržel panství Leptáč a Jelčany. Dobře jsem se oženil a dokonce jsem získal i Sedlčany. Proto je mé jméno tak dlouhé.

A vy, milé skupiny, už své názvy máte? V balíčku č. 2 se nachází listiny, ozdobte je svými jmény.“

Úkolem žáků je argumentovat a obhájit své názory na názvy skupiny, na což je upozorní učitel. V balíčku č. 2 se nachází 7 čtvrtek formátu A2 a formulář ke zhodnocení první hodiny projektového vyučování. Formulář obsahuje otázky:

Čím je dnešní hodina jiná?

Baví tě náplň dnešní hodiny českého jazyka?

Co si myslíš, že bude následovat za činnosti?

Žáci anonymně odpovědí na otázky písemně přímo do formuláře a odevzdají ho do obálky, kterou u sebe má učitel.

8:37 – 8:45 *Pověz mi svou pověst*

Úkolem žáků je převyprávět si navzájem ve skupině své pověsti a ukázat si na mapě místa, kde se odehrává děj. Mapu následně nalepí na listinu. Poté se musí žáci domluvit, která pověst se jim nejvíce líbí. S tou budou následně společně pracovat. Zadání úkolu se nachází v prezentaci na slidu č. 8 a zní následovně:

„Skupinky, není to jednoduché, ohlídat si veškerý svůj majetek. Musel jsem být proto svědomitý ve svém účetnictví.

Prý se o mně říkalo, že jsem krutý pán. Dokonce jsem prý napálil i čerty! Ale tím si nejsem jistý, nemohu si na to vůbec vzpomenout...

Ted' ovšem trochu krutý budu. Povězte si ve skupinkách své pověsti a ukažte si na mapách, kde se odehrály. Poté se rozhodněte pro JEDNU pověst, s níž budete pracovat další hodinu. Ano, jen jednu pověst vám dovolím, jsem to ale opravdu krutý pán...“

2. hodina projektového vyučování

Pomůcky: balíček č. 3, výtvarné pomůcky (čtvrtky, špejle, vodovky, kelímek, nůžky)

8:55 – 9:02 *Důležité informace v textu*

Učitel přepne prezentaci na slide č. 9. Úkolem žáků je rozdělit text na tolik částí, kolik je osob ve skupině. Dále musí každý samostatně vytrdit zásadní informace pro danou

část pověsti. Trénují si tím schopnost zaměřit se na podstatné části textu, což jim dále pomůže např. při učení se nových věcí. Zadání opět popíše Krčín:

„Zdravím, skupinky! V této části bude vaším úkolem práce s textem. Rozdělte si vámi vybranou pověst na tolik částí, kolik vás je ve skupině. Každý ze své části vypište do sešitu ty NEJDŮLEŽITĚJŠÍ informace v celých větách.“

Dalším úkolem je vybrané věty ještě více zestručnit. Krčín k tomu žáky navádí následovně:

„A ještě to trochu zkratíte, z vět udělejte pouze slova! Vybírejte však slova takovým způsobem, aby danou větu vystihla.“

9:02 – 9:08 *Soutěž o privilegia*

Soutěž spočívá v zapamatování si co nejvíce slov promítaných v prezentaci (během 30 sekund) a jejich následný zápis (během 1 minuty). Žáci tak trénují paměť a učení se. Každá skupina nahlásí učiteli nejvyšší počet napsaných slov jednotlivcem a podle toho se skupiny seřadí do pořadí, v němž si budou volit aktivitu. Učitel přepne prezentaci na slide č. 10 a Krčín praví:

„Nyní přichází důležitá soutěž!

Jistě byste všichni chtěli mít možnost výběru jako první skupinka v pořadí.

Že nevíte, co si budete vybírat? Já své plány jen tak někomu neřeknu, musíte si to nejprve zasloužit.

Zkuste si během 30 sekund zapamatovat co nejvíce slov, která vám zde ukážu. Poté budete mít 1 minutu na to, abyste si na ně vzpomněli a zapsali je do sešitu.“

Učitel přepne prezentaci na slide č. 11. K zapamatování mají žáci následujících 20 slov (vyšší počet slov je záměrný, aby bylo rozhodnuto s větší objektivitou):

Pověst, folklór, realita, fikce, vypravování, čert, Krčín, vodník, divoženka, hejkal, místo, osobnost, minulost, záhada, kouzlo, strašidlo, prokletí, poklad, půlnoc, kohout.

Po 30 sekundách učitel prezentaci skryje a žáci si spočítají svá slova. Každá skupinka nahlásí nejvyšší počet slov, na která si jednotlivec vzpomněl. Pokud se tyto výsledky v rámci skupin budou rovnat, sečte skupinka slova všech jejích členů a toto číslo poté rozhodne pořadí, v jakém budou skupiny volit aktivity do následující činnosti. Učitel přepne prezentaci na slide č. 12. Dvě skupiny zpracují pověst jako báseň, k níž připraví ilustrace a dvě skupiny zpracují divadelní hru.

9:08 – 9:40 *Vlastní tvorba žáků*

Skupiny vypracovávají své úkoly, učitel jim je nápomocný a funguje jako poradce. Žáci si rozdělí role a snaží se korigovat své činnosti. V každé skupině si sami zvolí žáka, jehož úkolem bude hlídat čas.

3. hodina projektového vyučování

9:55 – 9:57 *Úvod třetí hodiny*

Učitel přepne prezentaci na slide č. 13. Krčín žáky přiměje, aby se připravili a předvedli společně své žánrové transformace:

„Přál bych si vidět, jak jste zvládli proměnit formu svých pověstí. Také si matně vzpomínám na to, že jsem vám slíbil vyprávění o tom, jak jsem napálil čerta. Ted' jste však na radě vy, povězte mi své pověsti.“

9:57 – 10:15 *Pověz mi svou pověst*

Žáci předvedou své básně/komiksy/ilustrace/divadelní představení.

10:15 – 10:40 *Sloh jinak – Krčín vypráví*

Učitel přepne prezentaci na slide č. 14, kde Krčín praví:

„Abyste viděli, že dodržím vše, co slíbím, budu vám vyprávět příběh o tom, jak jsem oklamal čerta.“

Problém je v tom, že si to nepamatuji zcela přesně. Pomozte mi prosím a doplňte mé vypravování. Zapište si vše pečlivě do sešitu.“

Učitel přepíná prezentaci tak, aby žáci doplňovali (každý dle své fantazie) pověst:

Slide č. 15:

V útulné světnici Křikavova domu v Sedlčanech jsem jednou pomalu obracel listy v knize vázané v černé kůži. Nevnímal jsem.....

Měl jsem ale problém, který bylo potřeba vyřešit...

Zavolal jsem tedy Lucipera a řekl mu: „Já, Jakub Krčín, tě vyzývám...“

Slide č. 16:

Šerem světnice švihl blesk...

Luciper měl na sobě rudý plášť...

Chtěl jsem, aby mi do dvou dnů...

Minul den. Lidé se v chaloupkách ustrašeně zamykali a s úzkostí čekali, co přinese další noc...

Slide č. 17:

V tu chvíli zakokrhral kohout...

... na víc si teď nemohu vzpomenout, budete muset příběh dokončit sami.

Teď se s vámi musím rozloučit. I nyní mám nějaké povinnosti, to víte, smlouva s d'áblem se ne vždycky vyplatí.

Na shledanou, milí žáci.

Žáci sloh dopíší a celý text si ještě projdou, aby si opravili případné gramatické či syntaktické chyby.

4. hodina projektového vyučování

Pomůcky: kniha *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*, formulář pro hodnocení

10:50 – 10:55 *Žáci jsou sobě navzájem učiteli*

Učitel žáky vyzve, aby si mezi sebou vyměnili sešity a navzájem si opravili své slohy. Práce spolužáků ohodnotí slovně i známkou. Trénují tím gramatiku i schopnost ohodnotit cizí úsilí a výsledek.

10:55 – 11:08 *Pověz mi svou pověst, Krčíne!*

Kdo chce, může přečíst svou pověst a zahrát si tak Krčínovu roli. Až přečtou své verze všichni, kteří ji chtějí nahlas sdělit ostatním, přečte učitel opravdovou verzi, jak je uvedena v *Pověstech Sedlčanska* od Karla Bazala. Pověst se nachází na straně 72. Společně všichni vyhodnotí, komu se podařilo se nejvíce trefit k původní verzi pověsti. Dále také vyhodnotí nejhezčí pověst, argumentují při tom své rozhodnutí.

11:08 – 11:12 *Výstava listin*

Žáci umístí své vypracované listiny na nástěnku ve své kmenové třídě a prohlédnou si grafickou podobu listin ostatních skupin. Učitel si mezitím vybere sešity ke kontrole oprav.

11:12 – 11:28 *Čtení pověstí za odměnu*

Učitel přečte žákům zbylé dvě pověsti o Krčínovi (strana 72-74) a zmíní důležité informace o jeho životě. Společně poté rozeberou, co je v daných pověstech realita/fikce a zopakují princip pověsti jako žánru.

11:28 – 11:35 *Sebehodnocení*

Učitel žákům rozdává formuláře k hodnocení nejen své práce, ale i celého projektu. Formulář obsahuje otázky:

Bavil tě dnešní projekt?

Co se ti líbilo?

Co se ti nelíbilo?

V čem se ti dařilo?

V čem se ti nedařilo?

Co využiješ ve svém životě?

Které školní předměty se dnes promítly do výuky?

Změnil/a bys něco na dnešní výuce?

Chtěl/a by sis přečíst ještě jiné pověsti z okolí tvého bydliště?

3.1 Realizace projektového vyučování

Projektové vyučování na téma pověstí Sedlčanska bylo realizováno v rámci souvislé praxe. Šestý ročník téma pověstí zaujalo, někteří žáci dokázali převyprávět jednu z pověstí týkající se jejich bydliště. Během první hodiny projektového vyučování, která byla spíše teoretická, se žáci seznamovali s pověstmi jako žánrem a osobností Jakuba Krčína pomocí prezentace. Zvolená forma vedení hodiny pro ně byla nezvyklá, proto je zaujala. S každým slidem tedy očekávali, co jim Krčín sdělí a jaký úkol pro ně přichystal. Během rozmístování se do skupin měli někteří žáci menší problémy, jelikož nevěděli, kde se na Sedlčansku nachází místo děje pověsti. V takovém případě dostali brožurku, kde je podrobná mapa Sedlčanska, aby mohli dále pracovat. Vybrané názvy skupin se odvíjely většinou od oblastí, podle nichž byli žáci rozděleni (*Páni ze Sedlčan* – Sedlčany, *Krásnohoráci* – Krásná Hora nad Vltavou, *Strážci hradu* – Vysoký Chlumec), dle zájmů skupiny (*Pejskaři* – Sedlec-Prčice, *Severní skupina* - Radíč) či zkomolením názvů obcí (*Kostkova Hora fans* – Kosova Hora, *Bublovíci* – Dublovice). Z anonymního dotazníku o hodnocení první hodiny projektu vyplynulo, že hodina je jiná hlavně díky postavě Jakuba Krčína,

jenž zadává úkoly místo učitelky. Dále pak to, že žáky hodina bavila a očekávají četbu pověstí v hodinách dalších. Pro snazší práci s textem v následující hodině byla skupinám během přestávky nakopírována pověst (podle počtu členů skupiny), kterou vybraly jako nejhezčí.

Druhá hodina věnovaná nejprve práci s textem proběhla bez problémů, žáci vyhodnotili nejdůležitější informace ve svých pověstech a poté je zredukovali na slova. Při soutěži v zapamatování si nejvíce slov týkajících se pověstí byla úspěšnost přibližně 50 %. Nejlepšího výsledku bylo dosaženo ve skupině *Strážci hradu*, kde si žákyně během 30 sekund zapamatovala 11 slov z 20. Následný výběr mezi zpracováním pověsti jako poezie či dramatu žáci hodnotili jako náročný. Většina volila zpracování poezií, proto na ostatní zbylo zpracování dramatem. Skupiny zpracovávající poezii pracovaly samostatně, skupiny zpracovávající drama si vyžádaly rady k tvorbě scénáře a poté již také pracovaly bez problémů. Žáci byli navedeni k tomu, aby si rozdělili role v rámci skupiny. Většinou se rozdělili na autory textů, ilustrátory a hezky píšící jedince, kteří vše zdobně přepisovali na listinu.

Třetí hodina byla věnovaná předvedení projektů a vzájemnému hodnocení. Poté psali žáci sloh na základě Krčínových „matných“ vzpomínek, což sklidilo mnoho emocí. Někteří žáci byli nadšení, jiní si stěžovali, že na tuto činnost nemají fantazii a další Krčínova věta se jim do příběhu nehodí. Nakonec však sloh všichni zvládli a při vzájemné opravě gramatiky se nad popletenou pověstí pobavili. Pozornost byla věnována i názvu projektu (Pověz mi pověst, Krčíne!), kdy si žáci všimli, že jim právě Krčín pověst „řekl“ a hodnotili název i z gramatického hlediska (pověz/pověst). Vzájemná kontrola byla plánovaná až v rámci čtvrté hodiny projektové výuky, žáci však pracovali rychle, byla tedy zařazena do hodiny třetí.

Během čtvrté hodiny projektu žáci připevnili své listiny na nástěnku, jelikož se celá výuka uskutečnila v jejich kmenové třídě. Za odměnu jim byly přečteny zbylé dvě pověsti o Krčínovi a kdo chtěl, přečetl nahlas svou pověst z předešlé hodiny. Celá závěrečná hodina byla pojatá jako čtenářská, žáci si vybírali, které pověsti jim budou přečteny a naslouchali. V závěru vyplnili dotazník, kde odpovídali na otevřené otázky. Z odpovědí vyplynulo, že je projekt bavil a líbilo se jim, že během českého jazyka využili znalosti i z jiných předmětů.

Kladně byla ohodnocena i prezentace v PowerPointu, kterou je provázal samotný Krčín. O tom, co se jim na projektu nelíbilo, jsem z dotazníků příliš nezjistila, pouze čtyři žáci popsali své potíže při psaní slohu na základě Krčínova vyprávění. Na dotaz, zda něco z projektu využijí v běžném životě, většinou odpověděli, že se více seznámili s regionem Sedlčanska a budou vyprávět pověsti doma.

3.2 Návrh na antologii/ediční návrh

Projekt *Pověz mi pověst, Krčine!* zařazený do čtyř hodin českého jazyka a literatury v šestém ročníku základní školy splnil všechny cíle, které byly předem stanoveny. Díky střídání náročných a méně náročných aktivit žáci vydrželi pracovat intenzivně celé čtyři hodiny a bylo vidět, že je průběžné úkoly baví. Jelikož se jedná o nejmladší žáky druhého stupně ZŠ, bylo možné výuku pojmout hravě a přesto efektivně.

Pokud bych měla projekt upravovat na základě průběhu jeho realizace, připravila bych žákům podrobnější mapu Sedlčanska, kde by našli i ty nejmenší obce. Při slohu by pravděpodobně bylo vhodnější zvolit odkrývání příběhu pomocí dvou po sobě jdoucích Krčínových odpovědí za sebou, aby si žáci lépe představili následující děj a psaní příběhu by tak pro ně bylo snazší. Naopak pozitivně hodnotím to, že úkoly zadávané postavou Krčina na promítaném plátně byly k nahlédnutí po celou dobu jejich plnění, tudíž jsem se vyhnula opakovanému odpovídání na dotazy žáků, co mají žáci dělat. Pomocí prezentace, která byla v hodinách ústředním motivem, si žáci snáze uvědomili, že záleží na nich, jak budou pracovat a kdy jim prezentaci přepnu na další slide. V tom dobře zapůsobila motivace v podobě tajemných balíčků připravených na stole před tabulí, zvědavost po obsahu byla jedním z hlavních motivačních faktorů.

Pokud by výuka proběhla v jarních či letních měsících, pokusila bych se žákům zprostředkovat i výlet do nedalekých Křepeň, kde se nachází Krčínova tvrz. Nabízí se však i jiné možnosti v podobě pěších výletů po Sedlčanech či na Červený Hrádek. Výhodou je, že Bazalovy pověsti zahrnují Sedlčanské obce celoplošně, proto si každý žák může vybrat příběh odehrávající se v okolí jeho bydliště a o to více je motivován se pověstem věnovat.

4. Jednotlivé části regionu a jejich pověsti

Pro klasifikaci Bazalových pověstí do kategorií nabízených *Encyklopedií literárních žánrů* a *Slovníkem literární teorie* poslouží analýza provedená v rámci vybraných textů *Pověstí Sedlčanska* s podtitulem *Paměti plané růže*. Vzhledem k nutnosti nastínění děje pro jeho následný rozbor se zde vyskytuje extenze popisných částí. Jejich absence by však bránila porozumění celému rozboru, tudíž nelze tyto pasáže vypustit.

Boudy

V Boudách, nyní části obce Jesenice, se odehrává děj pověsti *Následky prokletí*. Jak název napovídá, jedná se o prokletí, které vznese na Kalivodovu rodinu starý žebrák, jemuž Kalivoda nechce poskytnout ani minimum jídla. Ten ho poté prokleje a Kalivodovi se nikdy nenarodí dědic. Pověst je kratšího rozsahu a z větší části se zaměřuje na popis situace během *veliké vojny*, kdy panovala notná bída a hlad, lidé jedli žaludy a kořínky. Na základě tohoto hlediska lze *Následky prokletí* označit za pověst historickou jak podle *encyklopedie literárních žánrů*, tak i podle *Slovníku literární teorie*.

Na tuto pověst navazuje ještě část odehrávající se v Počepicích, jejíž rozbor se tedy nachází mezi pověstmi z Počepic (pod stejným názvem jako zde).

Bratřejov

Pověst *Cikánské čáry* má jednoduchou dějovou linii. Jde o chudou rodinu putující světem a hledající nocleh. V Bratřejově se rodiny ujme pantáta Beneš a nechá ji přespat ve stodole s podmínkou, že tam nebudou zapalovat oheň. Slib však není dodržen a rodina si ve stodole nad ohněm opéká maso. Díky záhadnému kouzlu však nic jiného, než účelně zapálené stéblo nevzplane a Benešův rod je na deset pokolení před ohněm chráněn.

V textu je zdůrazněno nepříznivé počasí, které podmiňuje chudobná situace veliké rodiny. Co se slovní zásoby týče, objevuje se množství hovorových výrazů,

jako např. *herka, fagule, marš* či přirovnání – např. *hořelo by jako fagule* nebo *jako by do něj hrom uhodil*.⁴² Jelikož se v pověsti vyskytuje záhadný prvek (deset generací na statku opravdu nebyl díky rodinnému kouzlu požár), nabízí se ji označit za démonologickou. V příběhu však není kouzlo přímo popsáno, tudíž je vhodnější označení pověsti jako místní. Celý děj se totiž váže k budově, kde žije rodina Benešova a působí po dobu deseti generací. Dle *Encyklopedie literárních žánrů* lze určit také podkategorii místních pověstí, a sice pověsti genealogické, zabývající se určitým rodem. *Slovník literární teorie* nabízí pouze kategorii místních pověstí obecně.

Čachořice

Pověst *Bílá paní u Čachořic* vypráví o muzikantech putujících ze zábavy v Ředicích, kteří zapomněli doma světlo a ve tmě klopýtali domů. U Čachořic se k nim přidala neznámá žena, beze slova je doprovodila přes tmavý les, kde jim posvítila na cestu. Poté se vytratila a muži ji už neviděli.

Příběh má dvě fáze, v první je popsána neúspěšná zábava v Ředicích, ve druhé cesta muzikantů domů. Podle popisu měla žena bledou tvář a bílé šaty, které připadaly hudebníkům starodávné. Mezi postavy vyskytující se v příběhu patří Halaš, Petržílek a klarinetista Novák. Jde o pověst démonickou (dle *Slovníku literárních žánrů; Encyklopedie literárních žánrů* tyto pověsti nazývá démonologickými, jedná se však sémanticky o stejný typ).

Červený Hrádek

Neviditelný zvoník nese název pověst odehrávající se na zámku Červený Hrádek, kam přijde nový správce a nechce uvěřit místním, že se jednou za čas v zámecké věžičce sám od sebe rozezní zvon jako předzvěst špatné události. O pravdivosti tvrzení se však záhy přesvědčí, když se zvon bez zvoníka rozzvoní a druhý den bouře a kroupy poničí celou úrodu.

Zvon, jenž se i v bezvětrí sám rozezníval, měl stát ve věžičce nad branou. Z textu je zřejmé, že tam již není, proto se jedná o minulost. Vzhledem k četným

---

⁴² BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 33.

přestavbám zámku podle této informace nelze dohledat konkrétní dobové umístění děje. Zámecký správce zde hojně komunikuje se šafářem, u těchto postav ale nejsou známá jejich jména. Jediné jméno zaznívající v příběhu je Dorota, správčova služka. Její postava je v příběhu pouze postavou vedlejší. Zajímavá jsou také dnes již méně užívaná lexika, jako např. sloveso *uhlídat* ve významu *spatřit*. To se vyskytuje při rozhovoru správce a šafáře, kdy je správce upozorněn na nedávné události kolem zvonu nad bránou. Po jeho samovolném rozeznění podle šafáře vypukl oheň a správce by neměl brát jeho varování na lehkou váhu. Správce mu však odpoví: „*Třesky plesky, pouhá náhoda!*“⁴³ a šafář dotčeně praví: „*Jenom počkej! Jednou sám uhlídáš!*“⁴⁴

Vzhledem k neobjasněnému časovému zařazení děje a neznámým postavám se nelze přiklánět ke klasifikaci mezi historické pověsti, byť se to tak možná na první pohled jeví. *Encyklopedie literárních žánrů* nabízí začlenění do místních pověstí, jelikož se jedná o záležitost spojenou se zvonem nad bránou. Stejně tak zařadí tuto pověst i *Slovník literární teorie*.

Pověst *O šedé jeptišce* se odehrává na zámku Červený Hrádek, kde si zaneprázdněný baron najal vychovatelku ke svým dětem, jelikož baronka byla nemocná a výchovu nezvládala. Kráse mladé jeptišky baron podlehl a baronku podvedl. Ta ji nechala zadržet do sklepa, kde ji potkal vystupující ze zdi po několika letech komorník. Setkaly se s ní i pradelny na půdě, kuchařky v kuchyni nebo kaplan v zámecké kapli. Jeptiška se vždy zjevila se smutným výrazem ve tváři a poté se rozplynula.

Pověst o jeptišce lze zařadit dle *Slovníku literární teorie* mezi pověsti o lidech, jelikož zachycuje osud řádové jeptišky, kdy se z ní stane přízrak bloudící po zámku. Oproti jiným pověstem s podobnou tematikou, kde se takovéto bytosti po smrti zjevují smrtelníkům, si jeptiška u lidí nežádá vysvobození (např. v pověsti *Ztracené dítě* za sebe nechá mrtvá žena zapálit svíčku, aby se vysvobodila), ale náhle zmizí.

Příběh se odehrává v delším časovém horizontu. Začíná ještě před zimou, kdy se baron teprve poohlíží po vychovatelce. Poté je v textu zmíněno období konce

---

⁴³ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 45.

⁴⁴ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 45.

zimy, v tu chvíli se baron do vychovatelky zamiloval a pomocí zatím nerozkvetlých fialek lze poté definovat jaro. Další děj se odehrává až po letech a díky cyklickému zjevování se jeptišky na různých místech se zdá být osud hlavní hrdinky neukončitelný.

Pověst *Zlatá kachna* popisuje strach barona z Červeného Hrádku před nejistou dobou, kdy museli lidé odevzdávat násilným dezertérům svůj majetek. Baron tedy veškeré zlato roztavil a slil do tvaru kachny, kterou zakopal. Když došlo i na zámek, baron nechtěl vojákům dát žádné cennosti a následně zemřel v boji při obraně svého panství. Dodnes prý svou kachnu hlídá.

Se smrtí barona souvisí i druhá část příběhu, kde se vypráví o starém dubu, z něhož o půlnoci vyjel baron v kočáře se šrámy na těle a prohlížel si okolí brány. O hodinu později zase zmizel v dubu. Prý je na zámku i dnes o půlnoci slyšet dusot koní a rachocení kočáru.

Obě části pověsti se týkají barona, avšak názvu *Zlatá kachna* odpovídá jen první část. Druhá část působí jako volné pokračování baronova života po smrti. Jako celek by se daly příběhy klasifikovat do skupiny pověstí o lidech (dle *Slovníku literární teorie*), jelikož se odvíjí od osoby barona a jeho osudu. Také se nabízí skupina místních pověstí (dle *Encyklopedie literárních žánrů*, která nenabízí samostatnou kategorii pro události v životě člověka), jelikož se jedná o poklad schovaný kdesi v prostorách zámku. Lze uvažovat i nad skupinou historických pověstí, ale vzhledem k nezjistitelné době, kdy se události odehrály, není možné určit ani reálnou osobu barona, a právě jistá doložitelnost postav nebo činů je typická pro historické pověsti.

Dobrohošť

Pověst *Pekelní psi* vypráví o smrti barona Dohalského, jenž se před smrtí nestihl vyzpovídat na poslední chvíli přijíždějícímu knězi. Než byl pochován, doprovázela jej smečka černých psů, kteří naháněli ostatním strach a vzbuzovali v nich otázky týkající se baronových hříchů. Psi se zjevili v zámecké kapli i při převozu rakve do hrobu. Podle pověsti měl mít na svědomí něco hrozného. Psi se prý poté zjevovali i hajnému Sovovi, když na barona přišla řeč. On jako jeden z mála měl totiž odvahu rakev dopravit na místo i přes strašlivé štěkání černých psů.

Tato pověst se odehrává během tří dnů. První den baron umírá a děj se přesune do zámecké kaple, kde tělo spočívá ještě celý další den. Třetí den je poté pohřeb. Důležitým časovým mezníkem je zde půlnoc, před níž se psi u rakve zjevili, stejně tak ale s půlnočním zatroubením ponocného zmizeli. Další půlnoc je připravený kněz postříkal svěcenou vodou a objevil se místo nich jen dým a zápach síry. Díky tomu lze pověst označit dle *Encyklopedie literárních žánrů* za démonologickou, jelikož psi nebyli obyčejní, ale mají nadpřirozené schopnosti. Tomu přispívá fakt, že při pohřebním průvodu štěkali pod vozem, ale nikdo je tam nespatriil. *Slovník literární teorie* mimo démonické pověsti nabízí ještě variantu pověsti etiologické, která popisuje nevysvětlitelné jevy (např. Jak je možné, že psi pod vozem hlasitě štěkali a prali se, když nikde žádný pes vidět nebyl?).

V příběhu se objevuje i množství osob, ať už jde o barona Dohalského a jeho ženu, či kočího France, kněze, lokaje Johana, hajného Sovu, ponocného či zmíněné sousedy v pohřebním průvodu.

Dobrošovice

Pověst *Jak švec o vousy přišel* odehrávající se v Dobrošovicích vypráví o chudém ševci, který měl mnoho dětí, ale málo peněz, aby je všechny uživil. Vyrazil proto do Martinic, kde ho čekala naděje na přivýdělek. Po cestě však potkal zlého černého psa, jehož horký dech ševci připálil vousy. Švec v pomyšlení na své děti dostal strach, ale pes ho najednou nechal a zmizel. Doma poté vyprávěl, co se mu přihodilo. Tou cestou už prý nikdy nepůjde.

Mimo Dobrošovic, kde bydlí ševcova rodina, se děj odehrává také na cestě do Martinic. Tam se objeví černý pes, jehož barvu Bazal zvýraznil větou: „*Byl celý černý a ani chloupek se mu v srsti nezabělal.*“⁴⁵ Další často se vyskytující barvou je rudá, jež znázorňuje do tmy rudě žhnoucí psí tlamu, žhavé dýchání, horkým dechem připalující se vousy a spálené tváře. Aby dal Bazal příběhu spád, využívá kontrastů a zvrátů v jednání hlavní postavy. Po setkání se psem byla v ševci „[...] *malá dušička a strachy se celý tetelil.*“⁴⁶ Poté nastane zvrát, kdy švec „[...] *křikl na psa:*

---

⁴⁵ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna. 2006. s. 22.

⁴⁶ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna. 2006. s. 22.

„Jedeš pryč!“ a ještě na něj zadupal.“⁴⁷ Stejný zvrát se objevuje i v chování černého psa, o němž Bazal píše, že „[...] náhle skočil zpátky na všechny čtyři a zmizel právě tak nečekaně, jako se předtím objevil.“⁴⁸ Najdeme zde také etnograficky zajímavou informaci, že tehdejší používanou metodu pro léčení spálenin byl obklad jitrocelovou masťou. Díky černému zjevení (psovi) se jedná se o pověst démonologickou.

Pověst s názvem *Slouha čarodějem* začíná větou: „*Ve statku v Dobrošovicích si naříkali, že jim někdo uhranul.*“⁴⁹ Až z druhé věty se dozvíme, že se jedná o krávy, které najednou dávají nelahodné mléko. V hořkém mléku selka s děvečkou opakovaně nachází ropuchu, mléko je stále hořké, a tak se rozhodnou zavolat kořenářku. Když ani její rady nepomohou, zavolají starého Kardu a na základě jeho rady hodí ropuchu do ohně. Viníkem zkaženého mléka se ukáže být obecní sluha, který krávy začaroval.

Dějová linie je téměř totožná s pověstí *Uhranuté krávy*. Jde také o záhadu, kterou lidé vyřeší pomocí vhození provazu/žáby do ohně s tím, že se tak ukáže viník. V textu se objevují přirovnání pro mléko (*sladké jako med, jako pelyněk, jako utrejch*) či hovorové oslovení selky nominativem: „*To máte, selka, těžké [...]*“⁵⁰ Také proměna původně záporných postav je pro tyto dvě pověsti typická. Vzhledem k tomu, že Bazal pověst zařadil do kapitoly *O čarodějnicích, kouzlech a prokletí*, jeví se celý příběh více srozumitelným. Předpokládá se totiž, že sluha použil kouzel, což se však v textu konkrétně nepíše. Pokud by pověst nebyla zařazena do kapitoly, stala by se méně pochopitelnou pro čtenáře. Vzhledem k neobjasnění sluhovy metody ke zkažení chutě mléka (jakožto nevysvětlitelný jev) lze pověst dle *Slovníku literární teorie* klasifikovat jako etiologickou. Výklad etiologických pověstí dle *Encyklopedie literárních žánrů* se liší, proto je vhodné zařadit danou pověst mezi démonologickou.

---

⁴⁷ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna. 2006. s. 22.

⁴⁸ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna. 2006. s. 22.

⁴⁹ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna. 2006. s. 30

⁵⁰ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna. 2006. s. 31

Dohnalova Lhota

O staré výměnkářce vypráví pověst *Beznohé zjevení*. Výměnkářka se vypraví s vnukem vypravit krávy na pastvu, když v tom za ní přijde neznámá žena a zve ji na svatbu své dcery. Výměnkářka však ženu nezná, tak se jí brání. Podivná žena výměnkářku silně uchopí za ruku. Nakonec ji zachrání vnuk, jenž babičku zatahá za sukni a upozorní ji, že podivná žena nemá nohy. Její prsty má výměnkářka na znamení pevného stisku otisknuté až do smrti.

Stará dáma je ochotná, proto se i přes své nemocné nohy nabízí k pomoci s vyhnáním krav na pastvu. V pověsti se objeví ještě postavy snachy, která to výměnkářce s velikou vřelostí rozmlouvá. Kladnou postavou je v příběhu také vnuk Pepíček, jenž svou babičku na pastvě zachrání. Zápornou postavou se jeví být *rozcuchaná a vychrtlá ženština pichlavých očí*, jejíž úmysl odvést babičku se nezdaří. Žena navíc babičce tyká, přičemž babička si zachovává odstup a vyká jí. V mnoha Bazalových pověstech hlavní postavy po takovémto psychickém otřesu onemocní a zemřou, výměnkářka se zde však po dlouhé nemoci zotaví a příběh skončí dobře. Vzhledem k neznámé beznohé ženě lze pověst zařadit mezi démonologické.

Hrabří

Pověst *Ztracené dítě* vypráví o ženě, které zemře dítě a vzápětí se ztratí. Při žních najdou kostru dítěte ženci v poli a matka se plná žalu utopí na návsi v rybníku. Sebevraždce nesměla být pochována na hřbitově, proto je prý pochována právě na místě, kde našli kostřičku jejího dítěte. Tam se za nějaký čas matka mrtvého dítěte zjevovala mladé pasačce koz, ta ji na základě její prosby vysvobodila tím, že za ni dala svíčku do kostela. Odměnou jí byl uzlíček s penězi.

Utrápená žena se tedy proměnila v bílou paní a v blízkosti hrobu svého dítěte čekala na vysvobození. Dle *Encyklopedie literárních žánrů* se jedná o démonologickou pověst, kde se vyskytuje bájná bytost (bílá paní) a běžnému smrtelníkovi se stane něco nevysvětlitelného (dívka dostane uzlíček s penězi za zapálení svíčky v kostele). Oproti tomu *Slovník literární teorie* nabízí klasifikaci pověsti do skupiny o lidech, jelikož popisuje zvláštní vlastnosti lidí či jejich osudy (ženě někdo ukradl mrtvé dítě a odnesl ho na pole, proměnila se v záhadnou bytost).

Pověst lze obecně zařadit i mezi démonické, avšak primární motiv není bílá paní, nýbrž postava a osud ženy, proto je zde řazena do skupiny o lidech.

Hrachov

Mezi Hrachovem a nedalekým Zrůbkem se odehrává děj pověsti nazvané *Zrůbecký poklad*. Vypráví o nešťastném osudu chudého pasáčka, jemuž pomohl tajemný pán k lepšímu životu. Pasáček si ale svého štěstí nevážil a špatně skončil. Jako jedna z mála Bazalových pověstí má *Zrůbecký poklad* nešťastný konec. Skrývá se v ní i morální ponaučení, proto je např. vhodná i pro použití ve školství.

Pro charakter pasáčka, hlavního hrdiny, je typický ostych a stranění se ostatním lidem. Jeho osud navíc vyvolává emoce, jelikož se mu lidé posmívají kvůli chudobnému vzhledu a pasáček nad svým životem pláče. Temný muž, jenž se mu rozhodl pomoci, v příběhu funguje jako soudce. Nejprve se slituje a nabídne pasáčkovi část pokladu zazděného ve zdi, poté ho ale nemilosrdně potrestá za nedodržení slibu. Zajímavé je, že lze v pověsti najít i pohádkové prvky. Na zeď temný pán totiž zaklepe třikrát (jedna z pro pohádky nejfrekventovanějších číslovek), zeď se rozestoupí a zjeví se poklad.

Oproti pohádce však tento příběh končí špatně, a sice tak, že temný pán „chytí mladíka za krkem, vysoko ho zdvihl, zatočil s ním a mrštil jím zpátky přes potok.“⁵¹ Další možností, jak s textem pracovat ve školství, je tedy porovnávání žánru pověsti s pohádkou. Co se klasifikace této pověsti týče, lze ji zařadit mezi místní pověsti (dle *Encyklopedie literárních žánrů*) či mezi pověsti o lidech (dle *Slovníku literární teorie*). K místním pověstem ji řadí místo, kde se nachází pasáčkem nalezený poklad. K pověstem o lidech zase osud pasáčka, což se zdá být přesnější. Zajímavé je, že Bazal pověst zařadil do kapitoly *O černých zjeveních*, přičemž temný pán není nikterak více charakterizován a pozornost je zaměřena na postavu pasáčka.

---

⁵¹ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 24.

Chotětice

Pověst *Hejkal* odehrávající se v lese po cestě ze smilkovského pivovaru do Chotětic a plně ji vystihuje název. Pantáta Havlín se v domnění, že na něj volá některý ze sousedů, dá pomocí citoslovcí *hej* do řeči s hejkalem. Poté, co si navzájem opakují zmíněná citoslovce, hejkal Havlína dožene a ten se s leknutím rozeběhne k domovu. Hejkal mu ještě třikrát intenzivně zabouchá na dveře a pak odejde.

Tato pověst má veškerou přímou řeč omezenou jen na slovo *hej*, jež si navzájem opětují Havlín s hejkalem. Příběh je na začátku radostný, popisuje Havlínovu dobrou náladu a úsměvný dialog celou atmosféru umocňuje. Zhruba v polovině textu se radost vytrácí, náhle je šero a dostává se popisu hejkala: „[...] maličký skrček. Na hlavě, veliké jako věrtel, mu seděl širokánský klobouk zdobený borovými šiškami.“⁵² Slovní zásoba je zajímavá i z hlediska většího množství přirovnání (*hlava velká jako věrtel, hnát se jako velká voda, hrknout v někom jako ve starých pendlovkách* či *letět jako o závod*). Vzhledem k ústřední postavě hejkala, lze pověst zařadit mezi démonologické.

Chrástava

Příběh *U staré borovice* vypráví o stromu, u něž kdysi zabili kramáře z nedaleké Kosovy Hory. Od té doby tam po nocích pobíhal černý pes. Když jel okolo za noci hospodář, koně táhnoucí jeho vůz se zastavili a nechtěli pokračovat v cestě. Hospodář spatřil u borovice dva černé ztuhlé psy vyplazující jazyk. Koně musel od podivných zjevení vzít za uzdy pryč, protože byli celí neklidní.

Tato pověst je na první pohled na pomezí místní (stará borovice) a démonické (černí psi) klasifikace. Jelikož se však psi vztahují k danému místu, navíc nejsou popsáni jako nadpřirozené bytosti, nýbrž jen jako psi, z nichž mají koně strach, je tedy vhodnější pověst zařadit mezi místní. Tomu napomáhá i fakt, že jde o tajemné místo, kde se stala vražda, zdržují se tam černí psi a bývá tam podivná atmosféra i za dne.

---

⁵² BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 42.

Jetřichovice

Pověst *Dobrá voda* se odehrává v Karhanech, což je hluboký les se zázračnou studánkou u Jetřichovic. Tam si to namíří rytíř na koni a vzájemně se poleká spolu se čtyřmi muži sedícími u studánky. Diví muži se na rytíře vrhnou a ten se strachujíc o svůj život dovolává Panny Marie. Náhle se zazelená obloha a diví muži leknutím padnou na tem. Rytíř uteče a u studánky nechá vystavět kapličku své zachránkyni. Místo je poté pojmenováno Dobrá voda.

Začátek pověsti je popisný a vypráví o divých mužících toulajících se jetřichovickými lesy. Jejich způsob života je k lidem mírný a lidé jsou k nim také shovívaví. Mají být kostnatí a urostlí, tváře snědé a oči *krhavé*. Tento zastaralý výraz spolu s postavou rytíře svědčí o vzdálení minulosti. Celý příběh je navíc retrospektivně pojatý. V úvodu se dozvíme o studánce s kapličkou, které byly dříve ve zmíněném lese. Poté se vrací děj do minulosti a vypráví se to tom, jak se tam kaplička dostala a co se na místě kdysi událo.

Pověstí se prolíná zelená barva, vyjadřují ji všudypřítomné lesy; mech, do něž svrhnu muži rytíře, zelenavá záře na nebi po volání na Pannu Marii a obloha rozsvícená jako nejčistší smaragd. Důležitým prvkem je zde také voda jako symbol čistoty, kdy je navíc místo u studánky propojené s postavou Panny Marie. Příběh se řadí mezi typické místní pověsti. *Encyklopedie literárních žánrů* řadí místní pověsti dále ještě do pěti kategorií, z nichž je nejpriznačnější první kategorie etiologických pověstí (kvůli vzniku kapličky na místě u studánky). Dle *Slovníku literární teorie* lze uvažovat mimo místních pověstí ještě o kategorii pověstí legendárních zabývajících se náboženskou tematikou. Zde je však, také díky názvu pověsti, kladen větší důraz na místo.

Kamýk nad Vltavou

Pověst *O Hunci* vypráví o nyní již zříceném hradu, jenž v současnosti nese název Vrškamýk. Na tajemné místo přijíždí cizinec a chce po rychtáři sedm chlapců a sedm dívek, aby našel údajný poklad. Druhý den rychtář děti přivede, cizinec je postaví do kruhu a začne uprostřed kopat do země. Nařídí dětem, aby se v žádném případě neohlížely. Děti ale na příkaz vzápětí zapomenou a otočí se za cvakotem

koňských podkov. Cizincem vykopaná jáma se náhle zasype a zmizí i její tvůrce. Mimo cizince zmizí i rytíř jedoucí na koni.

Začátek pověsti se věnuje historii hradu, vyzdvihuje jeho původ z dob prvních českých knížat a následně popisuje kontrastní stav, kdy se nádvořím místo knížat žene jen vítr. Možná i proto rychtář za vidinou výdělku přislíbí tajemnému bohatému cizinci pomoc při hledání pokladu. Celý plán zmaří rytíř, jehož příjezd nikdo nečeká. Pro rytíře je příznačná černá barva, jelikož má černého koně, černou plátovou zbroj a černý chochol na přilbě. V další větě je již samotný rytíř nazván černým. Z příběhu není známo, co se stalo po sesunutí se cizince do vykopané jámy, ani zde nejsou popsány pocity náhle osamělých, všemu přihlížejících dětí. Co se klasifikace týče, spadá pověst mezi místní.

K Hunci se v rámci Bazalových pověstí váže i jiný příběh, je mu však ponechán stejný název (*O Hunci*). Jedná se již o příběh z méně dávné historie, v současnosti totiž na jeho místě stojí již jen zřícenina. Kolem zříceniny prochází *jistý občan*, který zahlédne dvě světýlka volající na něj, že může vstoupit, je-li dobrým člověkem. Muž vstoupí a náhle se ve zřícenině zjeví prostřený stůl a nazdobený sál, v němž je mnoho rytířů a sluhů. Muž dostává varování, aby za žádnou cenu nepromluvil. Takto tam všichni potichu sedí až do svítání, kdy náhle vše zmizí. Na muže padnou mrákoty a nechápe, co se během noci odehrálo.

Z pověsti není zřejmé, proč se muž nacházel v době kolem půlnoci u kamýcké zříceniny, ani kam původně putoval. Jde však o pověst odehrávající se během noci a popisuje běžným lidem v tuto dobu nepřístupné prostředí a možnost, co se tam po nocích může odehrávat. To je jeden z důvodů, proč se tato pověst chová oblíbeně u čtenářů. Z hlediska klasifikace se jedná o pověst místní, vztahuje se totiž k Hunci, neboli Vrškamýku.

Kňovice

Jedna z nejdelších pověstí, *Podivné oddavky*, se odehrává nejprve v Kňovicích, kde se na pouti sblíží chlapec a dívka dlouhodobě zneprátelených rodin. Potají se scházejí, až je někdo prozradí a rodiče je odsoudí. Vystrojí jim svatbu s jinými lidmi a oba dva do roka zemřou. Poté se nechají jako umrlci oddat místním farářem.

Začátek příběhu je věnovaný popisu rodin, které se odjakživa nemají rády. Mladý Hřebejk si na večerní zábavě namluví mladou Habartovou a společně se poté několik měsíců schází. Z textu je to zřejmé, jelikož pouť se odehrává v létě a potají se scházejí ještě v zimě. Také pouť samotná je velmi barvitě popsána, vyskytují se zde zastaralé názvy jako *fěrtochy* (zástěry), poté jiné oděvy a pentle, spousta cukrovinek, kejklíři a cvičený medvěd. Pouť je bezesporu velikou událostí, proto je také zakončena zábavou v místní hospodě Na Zavadilce (o vzniku názvu této hospody vypráví pověst *Zavadilka*, jejíž rozbor je umístěn níže v kapitole *Jakub Krčín v literárních pověstech*), kde se mladí více poznají.

Mladý pár prozradí *nějaká dobrá duše*, jak Bazal s ironií píše. Hřebejka i Habartovou doma čekají rodiče, kteří rouháním nešetří. Hřebejkův otec by syna viděl raději na vojně, klidně i zastřeleného. Habartové otec by byl raději bez vnoučat, než aby se dcera provdala právě za Hřebejka. O rok později mladá Habartová umírá při porodu a mladý Hřebejk při zaslechnutí umíráčku tuší smrt své lásky, což se vzápětí potvrdí.

Celý příběh je posouván v rámci několika časových horizontů. Nejdříve je popsána nenávist rodů trvající *odjakživa* s předpovědí, že to bude trvat *do skonání věků*. Poté *přejde podzim a zima*, přijde *jaro* a pár je prozrazen. Dále se děj posouvá o *několik týdnů*, kdy jsou chlapec i dívka donuceni do svatby s cizími, rodičům milejšími, lidmi. Poté uběhne *rok* a oba zemřou. *Další noc* se již odehrává svatba umrlců. Tato noc je popsána v pověsti podrobně a působí velmi tajemně.

Vsí hučí silný vítr, po nebi plují černé mraky a hustě prší. Děj se pomocí popisu počasí stupňuje a nabírá na napínavosti. Mladý Hřebejk přijde v černém oděvu a tiše žadoní chlumeckého faráře o urychlené oddání. Celá situace faráři není příjemná, ale strach mu nedovolí umrlce odmítnout. Farářův strach je v textu vyjádřen drkotajícími zuby, staženým hrdlem a obtížemi spojenými s těžkopádnou mluvou při obřadu, který pro něj pocitově nemá konce. Celému obřadu navíc s vážností přihlíží všichni mrtví z Kňovic a okolí, kteří dokreslují strašidelnost celé popisované situace. *Víc mrtvý než živý* poté farář odmítne odměnu za výpomoc mrtvým a Hřebejkem je za tento čin pochválen. Poté vše zmizí a faráře *obklopí tma*. Počasí se zklidní a napětí se vytrácí.

Hlavní motiv pověsti, nenávist mezi dvěma rody, řadí příběh mezi genealogické pověsti. Ty samy o sobě dle *Encyklopedie literárních žánrů* spadají pod místní pověsti, což tento příběh obecně také splňuje. *Slovník literární teorie*

nabízí kategorii erbovních a rodových pověstí, kam se dá příběh též zařadit. Pověst sama o sobě patří mezi ty strašidelnější a díky obsáhlému ději plnému zvratů (nejdříve radost na pouti, poté strach při umrlčí svatbě) se setkává s oblíbeností z řad čtenářů.

Kosova Hora

Již z názvu je patrné, že pověst *Mrtvý žid* se zabývá židovskou tematikou. Jde o pivovar v Kosově Hoře, kam zamíří hospodář Herma z Mezného. Pivo mu zachutná a domů se odhodlá vyrazit až v noci. I přes varování sládka, aby vzhledem k dnešnímu pohřbu žida Árona nechodil kolem židovského hřbitova, se na cestu vypraví a sládkovi se vysmívá. Po cestě mu u hřbitova někdo naskočí na záda a seskočí až před domem. Herma je přesvědčený, že to byl právě Áron a nikdy již kolem židovského hřbitova v noci nejde.

Začátek pověsti je popisný a vypráví o pivu, jehož sladká chuť omámí hospodáře Hermu, kterému se nechce jít domů. Posílen alkoholem se odvážný vydá kolem hřbitova, ale již na začátku cesty, kdy je obklopen tmou, se odvaha hlavního hrdiny ztrácí. Děj se stupňuje, když přichází ke hřbitovní zdi. Herma slyší šramot a uklidňuje se tím, že jde o kočku, na níž i pro své vlastní uklidnění promlouvá („*Jedeš potvoro!*“⁵³). Z textu nelze zjistit, zda se jednalo opravdu o postavu mrtvého Árona, jisté však je, že tomu sám Herma do konce života věřil.

Klasifikovat lze tuto pověst z více hledisek. *Encyklopedie literárních žánrů* nabízí kategorii místních pověstí, kam by mohla být pověst zařazena díky místu události – židovskému hřbitovu. *Slovník literární teorie* má však mimo místních pověstí také kategorii pověstí o lidech, kam by díky zvláštní události Hermova života pověst také mohla spadat. Motiv hřbitova je však v textu výraznější, z tohoto důvodu se jeví vhodnějším přiklánět se ke klasifikaci mezi pověsti místní v rámci obou publikací.

Pověst s názvem *Rusalka u Spáleného* vypráví o mlýně ve Vrbí, kde mají díky bohaté úrodě obilí spoustu práce. Když se však zlomí u mlýnského kola hřidel, je nutné dojít pro kováře Fialu z Kosovy Hory. Kovář rychle přijde a do večera

---

⁵³ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 49.

hřidel opraví, mlynářka mu kvůli tmavé noci nabízí přenocování, u rybníka Spáleného prý totiž bývá rusalka, která by ho mohla uhranout. Kovář ale odmítá a vyráží k domovu. Po cestě rusalku skutečně spatří a od uhranutí ho zachrání suchá větvička, na níž šlápne, rusalka se poleká a ihned zmizí.

Začátek pověsti popisuje roční období, kdy se příběh odehrává („*Sýpky byly vrchovatě plné vonícího obilí. Takovou úrodu nepamatovali ani ti nejstarší hospodáři.*“⁵⁴). Z prvního odstavce je zřejmé, že mlýn ve Vrbí je oblíbený pro svou kvalitu, což dokazuje veliký zájem okolních mlečů. O dobrých sousedských vztazích vypovídá ochota, s jakou kovář František Fiala přijde z Kosovy Hory opravit zlomenou hřidel, stejně jako nabídka mlynářky, aby u nich za tmavé noci (těsně před půlnocí) přespal. Kovář se však nebojí a s úsměvem na tváři vyráží domů.

Následuje další barvitý popis oblohy zalité měsíčním svitem a rusalky sedící u stavidla („*Neskutečně krásná. Plavé vlasy rozpuštěné, bledá, takřka průzračná, celá jako z mlhy utkaná. Bosé nohy smáčela ve vodě.*“⁵⁵). Poté ji kovář vyplaší a spatří jen vrbové proutky smáčeující se na vodní hladině.

Dle *Encyklopedie literárních žánrů* je vhodné pověst zařadit mezi démonologické, a sice kvůli postavě rusalky. Stejně tak tomu bude při klasifikaci pomocí *Slovníku literární teorie*.

Krásná Hora

Pověst *Jezinky* zasazená do oblasti hlubokých lesů mezi Krásnou Horou a řekou Vltavou se zabývá jezinkami, jakožto *odpornými stvořeními*. O jezinkách se v pověsti dočteme mnoho, pověst samotná však není koncipována jako vyprávění o konkrétním osudu, nýbrž jako celkové svědectví o jejich praktikách. Podobně jako divoženky se jezinky zajímají o malé děti ponechané na okamžik bez dozoru. Děti si vykrmí lesním ovocem a medem, poté je sní.

Co se vzhledu týče, mají dvě podoby. Přirozená je nehezka hrubá tvář s *tělem prasečím a nohama koňskýmá*. Druhá, půvabná podoba, je klam, jehož dosáhnou po proměně. V dlouhých bělavých šatech, vlasy rozpuštěné, dokáží svýma černýma

---

⁵⁴ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 36.

⁵⁵ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 36.

očima působit neodolatelně. Nebohým návštěvníkům lesa pak nabízí rudou růži a ten, kdo ji přijme, je zaveden do nejhlubších lesů mezi ostatní jezinky. Následně je již znovu nehezkými, do původní podoby proměněnými jezinkami naporcován a oči mu jsou vydloubány. Kdo si růži nevezme, přežije.⁵⁶

Vyprávění o jezinkách je velmi morbidní a mohlo dříve sloužit k zastrašení dětí, které mělo za následek jejich strach vstoupit bez dospělých do hlubokých krásnohorských lesů. Z pověsti se dozvíme, že jsou jezinky v krásnohorských lesích záležitostí dávných dob, není však zřejmé přesnější časové vymezení.

Jelikož zde není popsán zážitek s jezinkami žádné konkrétní osoby, nýbrž jen souhrn jejich činů, nelze pověst specifikovat bližším umístěním či jazykem zde chybějící přímé řeči. Klasifikovat však lze příběh jako celek, a sice mezi pověsti démonologické.

Pověst *Panino pole* vyprávějí o dolech na Krásnohorsku, kde dvě sestry nabídnou důl na svém poli pro úschovu majetku ohroženého nepřátelskými vojsky. Sestry jsou ale vojáky usmrceny a nikdo jiný o umístění dolu neví. Děj se poté přesune o několik let dopředu, kdy na Panině poli pasáček ztratí kozu Lízu a najde ji v šachtě. Děj se opět posune, pasáček se jde do šachty podívat s lucernou a objeví ztracené bohatství. Poté k němu přijde rytíř a pasáčkovi za mlčenlivost o poloze šachty věnuje obnos, z něž vyžije až do smrti.

Jedná se o jednu z delších Bazalových pověstí s bohatou dějovou linií. Několikeré přenesení v čase umožnilo spojit osudy dvou generací jedním motivem, a sice pokladem v šachtě. Díky němu lze pověst kategorizovat jako místní, jelikož vypráví o záhadách daného místa. V první části se zmínkou o sestrách se na rozdíl od druhé části neobjevuje přímá řeč, je to spíše popisná část, pomocí níž Bazal objasnil historii místa. Druhá část je již značně názornější a mimo pasáčkova monologu, kdy volá ztracenou kozu Lízu, se zde již objevují i dialogy mezi ním a rytířem.

Mimo vojáků jsou všechny postavy kladné. Sestry nezištně nabízejí uschování majetku všech občanů. Rytíř, jenž na čtenáře zpočátku může působit jako záporná postava (je obrovitý a oděný v černém plášti; pasáček se ho lekl), chlapec nabídne

---

⁵⁶ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 40.

značný obnos a nechá ho jít. Také pasáček je kladným hrdinou (z morálního hlediska), jelikož nikomu nevyzradí tajemství o šachtě plné cenností.

Křemenice

Pověst *Jak se pasačka odnaučila klít*, vypráví o neznámé dívce, která chodí světem, aniž by věděla, odkud pochází. V Křemenicích se jí ujmou a jelikož je pracovitá, stane se místní pasačkou. Její slabinou je však slovník a časté klení. Na základě tohoto nešvaru ji jednou na pasece odnáší cizí bytost a nese ji přes kopce a lesy do okolních vesnic, dokud nepoprosí a není tajemným únoscem vyhozena na hrázi trkovského rybníka poblíž Křemenice. Od této události, kdy se děvče poleká, již nekleje.

Bazal dívku popisuje jako hubenou a bledou, její mluva má připomínat *drvoštěpa*, např. na neposlušné husy u potoka volá: „*Husy zatrolený, aby vás čert spral!*“⁵⁷ Stejně tak lamentuje na svého únosce: „*Pust! To bolí. Aby do tebe hrom uhodil!*“⁵⁸ Z výšky poté vidí vesnice Veselíčko a Čachořice, až nakonec po dvou a půl kilometrech letu dopadne v Trkově. O únosci v pověsti víme jen minimum informací, a sice že má silné ruce, umí létat a burácivě mluví. Pasačku unese se záměrem potrestat ji za používanou mluvu a její následnou nápravu. V textu se také únosce zmíní, že pokud bude pasačka i nadále klít, hodí ji rovnou do vody. Evidentně to s ní myslí dobře, neunáší ji s nekalými úmysly, navíc ji upozorňuje na nebezpečí zranění nohou o vršky stromů, když nad nimi letí. Dbá tak na její bezpečí.

S ohledem na motivy pověsti lze klasifikovat příběh pomocí *Encyklopedie literárních žánrů* mezi pověsti místní, jelikož se jedná o událost popisující dráhu letu nad konkrétními vesnicemi. Únosce pak v příběhu hraje roli tajemné záhady daného místa. Dle *Slovníku literární teorie* se jedná o pověst o lidech, jelikož vystihuje zvláštní osud pasačky, která projde duševní proměnou.

---

⁵⁷ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 45.

⁵⁸ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 45.

Lovčice

Divoký lovec, jak je nazvána pověst o panském lesníkovi Demuthovi, vypráví o tom, jak se jindy nebojácný muž vyleká. Lesníkovi do revíru totiž chodí pytláčit neznámý lovec, proto se vydá po jeho stopách a chce ho najít. V deštivé noci uslyší střelbu, hřmot a veliký hluk pocházející od štěkotu psů a volání, rozhodne se výstražně vystřelit z ručnice a nastane ticho. V křoví ráno najde mršinu tlejícího srnce, která páchne tak intenzivně, že je zápach cítit v místě zakopání ještě dlouho poté.

Z příběhu se přesně nedozvíme, kdo je tím záhadným pytlákem. Celá pověst je tajemná, k čemuž přispívá ještě toponymum Černý les, kde se děj odehrává. Nedaleko podle pověsti stojí také Černý hrad, odkud poprvé lesník uslyší výstřely. Stejně jako v mnoha jiných strašidelných příbězích zde hraje roli i půlnoc, kdy je slyšet troubení ponocného z Lovčic. Lesník také velmi osobitě kleje, jeho slovní zásoba se v tomto případě točí kolem slova prach („*Prach zatra... Já vám ukáži!*“ či „*Prach a broky!*“⁵⁹).

V rámci klasifikace lze pověst zařadit mezi pověsti místní (dle *Encyklopedie literárních žánrů*) či mezi pověsti o lidech, jejichž klasifikaci nabízí *Slovník literární teorie*.

Pachtýř a divoženka, pověst odehrávající se v Lovčicích, se vztahuje k panskému dvoru. Vrchnost panský dvůr dá *do pachtu* (pronajme) starému mládenci, jenž se chová jako morous a nechce ho proto žádná dívka z okolí. Po čase si ale nakonec najde pracovitou ženu, která má však podivné způsoby (každou noc odchází a toulá se venku). Pachtýř si nechává toto tajemství pro sebe, jen jednou se v hostinci prořekne, že jeho žena je divoženka. Stejně tak ji jednou nazve, když se na ni ráno nevyspalý osočí, že se znovu toulala. Jelikož jí ale kdysi slíbil, že ji tak nikdy neosloví, žena se smutkem v očích odejde a později se vrátí i pro jejich dítě. Konec pověsti je neveselý. Manželé už se poté nikdy nesejdou a z chátrajícího dvora po čase odejde i nešťastný pachtýř.

Postava divoženky dodává příběhu záhadný ráz, jelikož se nedočteme, co přesně po nocích dělá. Z textu však vyplývá, že si tento způsob života nezvolila

---

⁵⁹ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 43.

sama a má jistou povinnost na noc odcházet z domu („*Dobře víš, že to tak musí být. Věděl jsi, koho si bereš.*“⁶⁰). Pro svou povahu je ale tato snědá, černooká žena ve vsi oblíbená a vítaná.

Divoženka žije (mimo nočních toulek) běžný život a z textu je zřejmé, že je navíc dobrá matka. Z těchto důvodů lze pověst dle *Slovníku literární teorie* zařadit mezi pověsti o lidech, soustředící se na zvláštní vlastnosti lidí či jejich osudy. Tuto kategorii nenabízí *Encyklopedie literárních žánrů*, kde se pověst řazena mezi démonologické.

Mokřany

Pověst *Divoženka Majdaléna* vypráví o ženě, která si chce odnést plačící dítě z posledního stavení u lesa v Mokřanech. Ženu nachytá hospodář a ve světnici se sejde naráz spousta lidí, kteří plánují, jak zlodějku potrestat. Shodnou se, že ji pustí, když jim prozradí čarodějnické způsoby. Nakonec jim ale divoženka uteče kvůli mužskému hlasu ozývajícímu se za oknem. Po hlase se totiž všichni otočí a Majdaléna využívajíc situace uteče.

V textu se objevuje již nepoužívaný výraz *jít na táčky* znamenající *jít si pohovořit*, např. k sousedům.⁶¹ Přesně to učinila matka dítěte, které si chtěla divoženka odnést, když se osamocené rozplakalo. V Bazalových pověstech se motiv divoženek objevuje často (*Pachtýř a divoženka*, *Divoženky v Pikřici*, *Jíra a Divoženka*). Povětšinou jde o podobnou dějovou linii s téměř totožným závěrem, kdy na odsuzovanou divoženku někdo náhle zavolá, všichni se otočí po neznámém hlase, divoženka toho využije a prchá. Motiv divoženky řadí pověst mezi démonické (*Encyklopedie literárních žánrů*) či o lidech (*Slovník literární teorie*).

Nalžovice

Pověst *Jíra a divoženka* se odehrává poblíž Nalžovic, kde se poblíž rybníku jménem Musík nachází kopec Libešov. Mazaný čeledín z Chlumu chce vyvrát na divoženky naskakující lidem na vozy s fůrou dřevěného uhlí a pomaže tedy konec

---

⁶⁰ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 37.

⁶¹ Naše řeč, ročník 11 (1927), číslo 8, s. 190.

svého povozu smůlou. Připraví si také kazajku a vyrazí na kopec. Když už valaši nemohou a povoz neutáhnou, na voze sedí divoženka. Jíra seskočí a připraveným provazem divoženku přilepenou smůlou k vozu spoutá. Koně povoz bez problému táhnou dál do lesa a divoženka jde svázaná za ním. Celý Jírův plán však pokazí zvolání místního hejkala na divoženku, kdy se koně splaší a vůz se rozbije. Divoženka uteče a potlučeného Jíru najdou uhlíři pod vozem.

Bazal ihned v úvodu nazývá divoženky a hejkaly *havěti*, což kontrastuje s následujícím popisem méně častých návštěv *lidských duší* v lese. Z dalšího popisu též vyplývá, že se jedná v případě divoženek o postavy záporné, jelikož naschvál škodí lidem. V pověsti *Divoženky v Pikřici* se zase píše, že všem lidem a zvířím neubližují a zajímají se pouze o ženy po porodu a jejich děti.

V pověsti se vyskytuje i přirovnání („*Valaši šli jako panenky.*“ a „*Svaly napnuté k prasknutí vystupovaly pod kůží jako lana.*“⁶²) a přenesené významy jako *střelit okem dozadu, tělo pod jednou pěnou* či *vylízat se z ran*. Od ostatních pověstí se stejným motivem divoženek se tato pověst liší pokřikem na divoženku, který ji vysvobodí. Zatímco v ostatních pověstech nemá divoženka povídat, nač je dobrá metlice, zde zazní: „*Majdaleno, nepovídej, nač je totem a ometené koště. Sice budou sedláci orat zlatými pluhy!*“⁶³

Počepice

Druhá část pověsti *Následky prokletí* odehrávající se na Vránově statku v Počepicích (první část v Boudách), vypráví o časech sucha a horka. Mladá selka vylije výměnkářce vědro s vodou zpět do studny, protože podle ní zbytečně během sucha vodu rozlévá. Ta jí na oplátku prokleje a na statku od té doby kvůli suchu donáší vodu z dalekých krajů.

Příběh vyjadřuje mezigenerační problémy. Mladá selka nerespektuje výměnkářčiny problémy spojené s pokročilejším věkem (třesou se jí ruce, proto vodu vylévá), ta jí poté nedopřeje trochu vody na pití. Jedná se o krátký text s jednoduchou dějovou zápletkou, jehož název jej plně vystihuje. Vzhledem k naplnění kletby ve Vránově statku se jedná o pověst místní.

---

⁶² BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 39.

⁶³ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 40.

Pověst se zvířecím hrdinou z obce Počepic nese název *O počepickém čápu*. Vypráví o domě, kde věky věků na střeše mají čápi hnízdo. Právě s těmito čápy si rozumí syn místního rytíře. Ten se po čase dostane do vojska, kde bojuje proti Turkům. Ve vojenské službě se mu daří a je vyznamenán, až se k němu jednou štěstí otočí zády a je zajat Turky. Však i jeho pán, Turek, si ho oblíbí a pověří ho jako dozorce nad ostatními otroky.

Jednou koncem léta přiletí hejno čápů, všichni jej obdivují a Turek se počepického mladíka ptá, zda někdy takové ptáky viděl. Mladík se přiznává, že ano. Turek mu nabídne možnost dokázat, že mezi nimi je zrovna ten, co sedá mladíkovu otci na střeše, což se ukáže jako pravda, když na hejno zvolá: „*Jakube! Jakube! Čápe!*“⁶⁴ Čáp mladého rytíře pozná a Turek jej za odměnu propustí domů. Díky své pravdomluvnosti se tedy vydá na *ohnivém arabském koni* do Počepic, kde své zážitky vypráví rodině a přátelům.

Pověst shrnuje osud značné části života mladého rytíře, jenž dosáhne veliké slávy a úspěchu. Navíc se hlavní hrdina přátelí se zvířetem, čímž se do pověsti dostává i ojedinělý prvek. Čáp nepatří mezi typická ochočená zvířata, mladému rytíři však zobe žáby z ruky a slyší na jméno Jakub. V závěru se nachází ještě zmínka o pozvání rytíře na hrad do Prahy, kde „[...] *mu panovník dovolil nosit na štítě obraz stříbrného čápa v modrém poli.*“⁶⁵ V současné době mají Počepice ve znaku také čápa, avšak v červeném poli.⁶⁶ Pověst lze díky válce v Uhrách časově přibližně zařadit, díky svědectví o válce, proto patří mezi historické pověsti.

O tom, jak dostane Slanina ze Skuhrova za vyučenou, vypráví pověst *Vytrestaný silák*. Slanina slouží v Počepicích a má velikou sílu, proto je známý mezi všemi lidmi a svou přednost i sám vychvaluje. Jednou ho po cestě domů neznámá síla odvane a on ji nemůže přemoci. Až u Petrovic se chytne stromu a z posledních sil se ze spárů neznámé síly vysvobodí. Vyčerpaný a vylekaný dojde domů a svou silou se již nechlubí, využívá ji jen pro pomoc ostatním.

---

⁶⁴ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. s. 62.

⁶⁵ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. s. 62.

⁶⁶ [online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.pocepice.cz/>

Postava Slaniny je vysoká, urostlá *jako jedle* a nejsilnější v okolí. Na začátku příběhu je Slanina vychvalován, ale zároveň haněn za to, že svou sílu rád ukazuje. S jeho postavou souvisí také přirovnání v textu (*mít ruku jako ve svěráku* či *podpatek ulétající jako uštělený*). Zajímavý je text z hlediska minimálního výskytu přímé řeči, kdy se poprvé objeví v monologu siláka („*To by v tom byl čert, abych se tě nezbavil!*“) a poté při varování silákova únosce („*Vidíš, Slanino, přece nejsi nejsilnější!*“), mimo to je děj vyjádřen pouze popisem autora⁶⁷.

V pověsti se nepíše, jaká bytost Slaninu unesla, jediná zmínka o nadpozemských bytostech je v jeho monologu o čertovi. Bytost je však Bazalem nazývána v textu jako *něco, to, ta neznámá a nemilosrdná síla* či *nějaký hlas*. Z tohoto důvodu pověst plně nevystihuje charakterizovat ji jako typickou démonologickou, ale nabízí se klasifikace mezi pověsti o lidech, kterou nabízí *Slovník literární teorie. Encyklopedie literárních žánrů* však nenabízí jinou možnost hodící se pro klasifikaci této pověsti než právě mezi démonologické, proto i přes neobjasnění záhadné bytosti nelze učinit jinak.

Prosenice

O selce Kocourkové z Prosenic vypráví pověst *Čerti v Prosenicích*. Hlavním motivem se zde stává máslo, jehož výrobou selka získala oblibu u místních lidí. Jelikož chtěla máslo prodat ještě více, nespokla u přijímání hostii a přidala ji kravám do nápoje. Za to ji přišli potrestat čerti, kteří začali v noci tak řídit, až musel hospodář poskakující předměty zašpiněné sazemi zakopat do země, kde ještě chvíli poskakovaly. Z domova však nedokázali vyhnat čerty, ti zůstali ještě dva týdny, dokud se selka neutrápila a nezemřela. Poté odešli.

Z pověsti je zřejmé morální ponaučení spojené s náboženstvím. Chamtivost selku totiž dovedla až ke smrti. Příběh obsahuje značné množství personifikovaných předmětů, kdy [...] *se stavení otřásalo v základech, hmoždíř poskakoval po světnici, bil do lavice, tu do země, i do pece uhodil [...]*.⁶⁸ Mimo stavení a hmoždíře je personifikovaná také řezačka, hlína a veškeré nádobí v kuchyni. Jedná se o démonologickou pověst.

---

⁶⁷ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 48.

⁶⁸ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 26-27.

Radíč

V Radíči se odehrává děj pověsti *Uhranuté krávy*, které přestanou náhle dojit. Hospodář jde proto pro radu k ovčákovi. Ve chlévě poté vyvrtá díru do prahu a nalije do ní mléko svých krav. Také hodí do ohně kravský řetěz, aby se mu zjevil ten, kdo může za jeho útrapy. Viníkem byla sousedka, která svých intrik zanechala a odstěhovala se daleko od Radíče.

Z textu není zřejmé, jakým způsobem sousedka hospodáři mléko kradla, víme jen, že „*kolem sebe měla spoustu nádobí a všechno bylo plničké mléka. Tahala za provázky uvázané k trámu a mléko z nich přímo crčelo.*“⁶⁹ Pověst lze označit za démonologickou, jelikož postava sousedky je záhadná, takřka nadpřirozená. Hořící kravský provaz ji prozradí (záhadným způsobem s ní je propojený – při rozpálení provazu do červena je sousedka celá rudá). Podrobnosti se však z pověsti nedozvíme.

Řadovy

Pověst *Tři pytláci* se odehrává na cestě z Kamýka nad Vltavou a vsí Řadovy, kam míří tři mládenci ze zábavy. Jsou domluveni, že na sebe počkají a domů půjdou společně. Jeden z nich však vyrazí dřív a potká tři muže, jeden z nich se mladíka vyptává, zda je zná. Mladík se strachem přizná, že ano a poté se rozevře země, vyšlehnou plameny a muži zmizí. Všichni tři jsou již několik let mrtví.

Cesta z Kamýka do Řadov je přibližně dva kilometry dlouhá, chlapeci ji tedy chtějí absolvovat společně. První odchozí čeká u božích muk a potká tři muže. V textu není popis jejich vzhledu, proto nelze ihned určit, že se jedná o duchy. Neznáme ani jejich jména, jen osudy. První pytlák se schoval před porybným ve vodě a smrtelně onemocněl, je tomu rok. Druhý pytlák byl strýc bydlící nedaleko, pohřben před dvěma lety. Byl zastřelen hajným při pytláčení. Třetího pytláka před třemi lety usmrtil padající strom, když ho potají v noci kácel. Zajímavé je zde užití po sobě jdoucích číslovek. Číslovka tři (tři mládenci, tři pytláci a tři roky od smrti

---

⁶⁹ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 30.

jednoho z pytláků) se navíc velmi často objevuje nejen v démonologických pověstech, ale i v pohádkách, stejně jako motiv půlnoci.

Lze se domnívat, že pytláci skončili v pekle, jelikož konali zlé skutky a s půlnocí zmizeli v plamenech šlehajících ze země. Kvůli tomu se pověst řadí mezi typické démonologické.

Ředice

Pověst *Potrestaný pijan* vypráví o mladém sedláku z Ředic, kterému žena domlouvala, aby se mírnil ve svém pití a neutrácel tam všechny peníze. Sedlák sliboval, ale slibům nedostál. Po cestě domů dostal několik pohlavků, aniž by někoho spatřil a nikdy nezjistil, kdo ho trestal. Do hospody již pak nezavítal.

Z textu nevyplývá, o jakou konkrétní bytost se jedná, přesto lze pověst zařadit mezi démonické. Jako možná varianta se nabízí zařazení dle *Slovníku literární teorie* do skupiny etiologických pověstí (též o původu), vyprávějících o nevysvětlitelných jevech. Ty však bývají spjaté převážně se vznikem světa, proto je vhodnější zařazení mezi démonické pověsti. Podle *Encyklopedie literárních žánrů* by se také jednalo o pověst démonologickou.

Sedlčany

V části textu nazvané *O bílých paních u Sedlčan* se objevuje trojice krátkých příběhů s motivem bílé paní. První se odehrává během války, kdy teta Plachá potká do bílých šatů oděnou paní vyrůstající do ohromné velikosti, až je vyšší než olše u potoka. Ve druhé části potká muž běžící své ženě pro doktora bílou paní s černým psem. Bílá paní je zde popsána jako prostovlasá a zamlklá. Třetí příběh vypráví o ženě v bílé plachetce sedící na rakvi, kterou na trakaři veze syn ze Sedlčan do Sestrouně. Kvůli ženě byl trakař těžký a mladý Balabán se snažil ženu lapit, což se mu nepodařilo – chytil jen vzduch.

Ve všech úryvcích její postava vystupuje jako tiché stvoření v bílých šatech. Nikomu neubližuje, pouze Balabánovi zatěžuje trakař. Pro osoby, které ji potkají, však znamená nevysvětlitelné a mlčenlivé strašidlo. Autorovo zařazení těchto tří pověstí do jednoho celku je nejspíše zapříčiněno velmi jednoduchou zápletkou,

krátkým rozsahem textu a umístěním v okolí Sedlčan. Postava bílé paní všechny části řadí mezi démonické pověsti.

Sestrouň

Pověst *Strašidla v Capouchu* se odehrává za deštivého večera v prostorách sestrouňské hospody, kde si hajný a mlynář vyprávějí strašidelné zážitky z cesty přes kopec Capouch. Tudy má jít domů Váňa, jehož si ostatní dobírají a straší ho. Váňa hrdě odmítne od hospodské lucernu a vyráží. Na kopci spatří bezhlavou kobylu a bezhlavého psa, ti mu zastoupí cestu, tak se za ně na základě jejich prosby pomodlí v kostele, čímž je oba vysvobodí. Na oplátku se bezhlavci postarají o to, aby se sedlákovi i v nepříznivých časech dařilo.

Z pověsti je patrné období dušiček a neblahé počasí. Mimo strašidelných bytostí jako jsou bezhlavá kobyla a bezhlavý pes, se v textu objeví i valící se ohnivý sud a černý pes s krvavými očima. Stejně jako v pověsti *Šetina a bezhlavá kobyla*, kde se objevuje mj. také motiv bezhlavců, zde lze srovnat i průběh pověsti spočívající v hospodském ponoukání k nějakému činu, ať už jde o jízdu na bezhlavé kobyle či cestu strašidelným lesem během noční cesty z hostince. Mezi konkrétní osoby vyskytující se v příběhu patří sedláci Herma a Váňa. Jedná se o démonickou pověst.

Suchdol

O bohatém lakomci, jenž napálil i čerta, svědčí pověst *Čertův kámen*. Bohatý pán žil v Suchdole, a byť měl spoustu peněz, stále neměl dostatek. Pomocí rituálu si přivolal čerta Beltebora, ten se mu na deset let stal služebníkem a plnil pánovy náročné úkoly. Po uplynutí deseti let si pro lakomce čert přišel a chtěl si ho odnést do pekla. Pán na čerta vyzrál tím, že ho poslal pro největší kámen v Kolihozech a než ho čert donesl, byla půlnoc a smlouva s čertem přestala platit. Název pověsti, *Čertův kámen*, je dán právě tímto kamenem, do nějž se čert vzteky opřel a otisk je tam prý ještě dnes.

Je zde jistá metamorfóza hlavního hrdiny, jehož lakotná povaha se po vyváznutí z čertových spárů promění v laskavého a přejícího muže. V pověsti se objevuje několik pojmenování pro čerta (*rohatý, ďábel Beltebor, pekelník*) i pro

bohatého pána (*lakomec k pohledání, skrblík, bohatec*). Není pochyb, že pověst spadá mezi démonologické. Příběh o pánovi provádějícím černou magii (o půlnoci pokládá lidskou lebku mezi dva rozsvícené svícny a přivolává d'ábla) a upsání se pekelníkovi je toho důkazem.

Velikou roli hraje také půlnoc, jejíž dvojitý výskyt umocní strašidelnost příběhu. V Bazalových pověstech se vyskytuje množství pověstí s čertovskou tematikou. Např. celý druhý díl *Pověstí Sedlčanska* se nazývá *Paměti Čertova břemene*.⁷⁰ Postava čerta je příznačná i pro lidové vyprávění jako celek, jelikož splňuje pro čtenáře přitažlivou, strašidelnou tematiku.

Svatý Jan

Pověst *Tři bílé víly* pojednává o manželském páru, kdy žena ráno vyše svého muže pro dřevo, aby mohla vařit a měli doma teplo. On mrzutě vstane a vypraví se do lesa, kde mu na trakaři tíží cestu tři ženy, aniž by to chalupník tušil. Upozorní ho na to až hajný jdoucí kolem. Ženy se v tu chvíli ztratí.

Z textu není zřejmé, v jakém období se pověst odehrává. Jediný reálný prvek je lokalita obce Svátý Jan. Neznáme ani jména postav, což ve většině jiných pověstí bývá zmíněno. Z jazykového hlediska se zde vyskytují hovorové výrazy jako např. *táto, ženské, pachtíte* či *našup*. Tři ženy na trakaři jsou popsány jako bílé panny s plavými vlasy a modrýma očima, jež jsou nadpozemsky krásné. Hajného víly nepřekvapí, jelikož je v lese vidá. Jen je mu záhadou, jak se tak rychle ztratí z dohledu. Právě kvůli záhadným bytostem se pověst řadí mezi démonologické.

Třebnice

O divoženkách vypráví pověst s názvem *Divoženky v Pikřici*. Pikřice, jak vyplývá z textu, je les nedaleko Třebnic. Právě do tohoto lesa vyrazí pro trávu mladá selka a po chvílce kosení ztratí z dohledu svého novorozeného syna. Najde místo něj dítě jiné, tmavé a vyhublé. Celá ves se zapojí do hledání synka, když pantáta Pánek objeví v křoví divoženku a začne výslech. Náhle se však ozve za

---

⁷⁰ BAZAL, Karel. *Pověstí Sedlčanska: Paměti Čertova břemene*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006.

okny cizí hlas a divoženka se vydá na úprk. Selka nakonec vychová cizí dítě, své vlastní již nenajde.

Divoženky jsou popsány jako *čiperné* a *rtuťovité* ženy a ze všech příběhů právě tento podává nejobsáhlejší informace o jejich životě. Za světla je tedy člověk nespatri, až po klekání vylézají z lesa a obchází stavení. Neublíží lidem ani zvířatům, mají však spadeno na *šestinedělky*, které na moment ponechají své novorozeně o samotě. To si potom odnesou nebo vymění za své, stejně jako se stalo v této pověsti. Zajímavé je, že na divoženku volá jiná divoženka oslovujíc ji *Majdaleno*, přičemž o divožence Majdaléně je samostatná pověst odehrávající se v Mokřanech (*Divoženka Majdaléna*) a u Nalžovic (*Jíra a divoženka*). Ve všech pověstech Majdalénu vysvobodí hlasité zvolání a Majdaléna se pak v daném místě již nikdy neobjeví. Lze porovnat i zvolání: „*Ženo, ženo, Majdaléno! Nepovídej více, nač je kroupná voda a metlice.*“⁷¹ v pověsti *Divoženka Majdaléna* a zvolání: „*Majdaleno, nepovídej, nač je dobrá metlice, byť tě bili sebevíce! [...]*“⁷² Změna je jen v zápisu jejího jména s rozdílnou kvantitou samohlásky *a*. Není vyloučené, že se z jednoho místa přemístila na druhé. Vzhledem nemožnému rozpoznání doby odehrání se příběhu a s ohledem na specifičnost folklórního žánru pověsti, to však nelze tvrdit s jistotou. *Encyklopedie literárních žánrů* klasifikuje pověst mezi *démonické*. *Slovník literární teorie* obsahuje kategorii pověstí o lidech, do níž spadá i tato.

Vysoký Chlumec

V pivovarské hospodě na Vysokém Chlumu se odehrává začátek pověsti *Šetina a bezhlavá kobyla*. Ta pojednává o sázce kováře a vzrůstem malého Šetiny spočívající v Šetinově jízdě na bezhlavé kobyle. Šetina své počáteční odvahy litoval, ale před přihlížejícími sousedy nedal strach najevo a na bílé bezhlavé kobyle se svezl až do rybníka, kam zamířila. Příběh končí Šetinovým návratem domů a myšlenkami na to, že se jeho žena o odehrané události nesmí dozvědět.

Tato pověst má jednoduchý děj odehrávající se během krátkého časového úseku – části večera. Realistické prvky textu jsou pivovarská hospoda a nedaleký

---

⁷¹ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 38.

⁷² BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 39.

rybník, také se zde setkáme se dvěma konkrétními jmény, Štětinou a Fárou. Bezesporu se jedná o pověst démonologickou. Karel Bazal zde pro kobylu používá jemné přirovnání s následným dysfemismem, což v takovémto spojení dodává příběhu na dramatickosti: „*Stála tam, bílá jako čerstvě padlý sníh. Jen vpředu jí trčel rudý pahýl krku.*“

Pověst *Švédové na Chlumci* vypráví o příjezdu švédských vojsk, na něž upozorňuje na začátku pověsti právě přijíždějící důstojník. Poté je děj posunut o týden vpřed, kdy už je nejen hrad, ale i jeho okolí drancováno vojskem v čele se zlým důstojníkem. Ten v důsledku jednoho z bojů zemře a je pochován pod vysoký smrk na nedalekém vrcholu zvaném Lampír. Ve výročí jeho smrti se tam prý zjevuje v podobě sedřené krávy snažící se marně vyšplhat na strom.

Tímto příběh nekončí, následuje ještě pasáž o zvědovi snažícím se dostat na hrad a najít tak slabinu v obraně místních obyvatel. Zvěd je polapen a umístěn do vězení, z něhož uteče. Vzápětí je dopaden v Oborách u rybníka, okolo kterého prý po nocích jezdí na koni. Pověst končí vydrancováním hradu a následnou hrou v kostky, při níž je zastřelen voják a jeho vrah následně oběšen. Přízrak oběšeného má dle pověsti bloudit prostorami hradu a čekat na vysvobození.

V textu se píše o vrchu Lampíru, ten „[...] je opředen řadou pověstí a svůj název získal zřejmě lidovou zkomoleninou jména francouzského generála d'Ampiera. Tento vojevůdce z doby třicetileté války byl prý na Lampíru pochován.“⁷³ Pověst je tedy založená na skutečných místech (Vysoký Chlumec, Lampír, Obory) a na událostech odehrávajících se během třicetileté války. Celkově má text tři linie spojené hlavním motivem hradu ve Vysokém Chlumci. Jedná se o pověst historickou, jelikož vypráví o válce a poměrech v minulosti.

Pověst s názvem *Zazděná princezna* zcela vystihuje i následující děj. Na hradu Vysoký Chlumec se pohádá pán se svou dcerou, protože jí bez jejího vědomí smluví sňatek se starým bohatým mužem. Dcera se zařekne, že by raději zemřela a otec ji tedy v zuřivosti nechá zazdít. Ducha princezny lidé potkávají po chodbách a jednou se s ní setká i mladý zedník, jehož princezna zavede až do starodávné šachty. Zedník se v šachtě necítí dobře a raději uteče.

---

⁷³ [online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.vysokychlumec.eu/vysoky-chlumec/osady/>

Příběh je velmi krutý a zdá se, že hradní pán nezná hranic při sporu se svou dcerou. Atmosféra na hradě je špatná již v začátku pověsti, kdy je zde zmíněno, že se pánovi *každý raději klidí z cesty*. Bazal pověst obohatil o personifikaci, jejíž význam spočívá v záporném postoji rytířovy dcery k plánované svatbě: „*Dívčin střevíček zlostně zadupal po dlaždicích.*“⁷⁴ Otec je poté velmi přísný a dvakrát dceři vyčiní, že si o svém budoucím osudu rozhodla *sama*. Poté ještě smete ze stolu pohár, jehož skleněné střepy se rozletí *na tisíc střepů*. V textu není přímo řečeno, že je princezna zazděná, avšak veškeré informace tomu nasvědčují (ve zdi je čerstvě vyzděný výklenek, princezna je nezvěstná, z výklenku vychází škrábání a ťukání).

Nachází se zde i posun v časovém horizontu několika let, kdy zedník při přestavbě sklepa cítí pronikavý pohled v zádech. Jde o „[...] *krásnou dívku v starodávném šatě*“⁷⁵. Dívka jej zavedla hlouběji do podzemí, kde se chodba dělila do dalších dvou. Přesně tam se zedník otočí a prchá slyše za sebou usedavý pláč. Další děj již nepřichází, nedozvíme se tedy, kam zedníka princezna vedla, ani co se s princeznou samotnou stalo. Pověst se díky ději situovanému na hradu Vysoký Chlumec řadí mezi místní.

Zhoř

O pohřbu výměnkářky ze Zhoře vypráví pověst *Opožděná horlivost*, kdy truhlu s nebožkou na voze veze nový kočí a vůz vrže, až se sousedé se škodolibostí dívají po vdovci Švastalovi. Kočí poté vůz rozebere s úmyslem, že jej promaže. Nestihne však svou práci do noci dokončit a jde spát. V noci za kočím přijde osoba v bílém rubáši, která vystraší nejen jeho, ale i psy ze vsi a na kočího přijdou mrákoty. Ráno je zcela pomatený, vlasy má šedé a ještě nějaký čas se po nocích budí s křikem. Když se jeho stav zlepší, vypráví událost hospodáři. Ten mu vysvětlí, že s vozem, který vezl nebožtíka, se tři dny nesmí nic dělat. Z pověsti je zřejmé, že za kočím v noci přišla nebožka Švastalová.

Ústřední postavou celé pověsti je kočí, jenž chtěl svou chybu napravit a skřípající vůz promazat. Neznalý pověr však opravy provádí ihned a přijde ho

---

⁷⁴ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 59.

⁷⁵ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 61.

vystrašit nebožka. Tomu předchází štěkot psů ze vsi a zuřivé chování *hafana* na dvoře. Děj nabírá spád, sama od sebe se rozlétnou vrata a přichází výměnkářka. Podle popisu má dlouhý bílý rubáš, místo hlavy holou lebku a dokáže se natáhnout do několikametrové výšky. Kočí se totiž nachází ve vikýři a postava ženy se natáhne až k němu, poté na něj upírá zrak, což je zajímavě popsáno („*Upřela na něj prázdné oční důlky.*“⁷⁶). Postava nebožky díky popisu působí velmi temně, důkazem je i následné pomatení kočího, když se s ní setká.

Nebožka také napomůže klasifikaci pověsti, jelikož jako umrlec vracející se postrašit kočího řadí pověst mezi démonologické. Stejně jako v jiných démonologických pověstech, se i zde objevuje motiv půlnoci a číslovky tři. O půlnoci totiž nebožka přijde a tři dny se podle pověry nemá nic dělat s vozem, který vezl nebožtíka na hřbitov.

Shrnutí interpretovaných pověstí

S ohledem na výše interpretované pověsti lze konstatovat, že Karel Bazal, byť byl povoláním veterinární lékař, dokázal pověstem dodat pro svou tvorbu typické prvky. Měl cit pro vystihnutí prostoru, k němuž často využíval působení barev (např. v pověsti *Dobrá voda*, kde je znatelná všudypřítomná zelená). Přínos v tvorbě Karla Bazala jako nositele národní tradice se odráží také v zasazení místních zvyků a tradic do děje. Jako příklad lze zmínit pouť v Kňovicích v pověsti *Podivné oddavky*, jejíž popis je důkladný a bezesporu vytváří ve čtenářích kladné emoce. Tradice poutí na Sedlčansku přetrvává dodnes a je proto typická i pro regionální literaturu místního regionu. Poutě přitom v této pověsti není nejdůležitějším prvkem, ale má pouze dokreslit děj. Autor zde měl potřebu místní tradici vyzdvihnout a věnoval jí proto více pozornosti.

Dalším poznatkem je, že mají Bazalovy pověsti vševědoucího vypravěče, který vždy na začátku i na konci pověstí pouze konstatuje informace související s celou situací a mezi tím položené pasáže obohacuje přímou řečí postav. Nutno zmínit, že se autor jakožto vypravěč zdráhá subjektivního hodnocení, a to i v případě, kdy je z textu znatelné morální ponaučení. Zachovává si tak svou neutralitu. Pověsti v Bazalově beletristickém ztvárnění působí spíše tajemně

---

⁷⁶ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 50.

a vážně, přesto se v některých příbězích objeví i prvky humoru či ironie. S tím je spojený autorův cit pro vypravování, kdy vyhodnotil nejvhodnější variantu pro co možná nejlepší způsob předání dané pověsti čtenářům.

4.1 Charakteristika postav a jejich zařazení

Postavy v Bazalově díle mají povětšinou zastaralou slovní zásobu, což je však dáno dobou, kdy se odehrává děj daných pověstí. Díky mluvě postav lze částečně porovnat i příběhy, jejichž zařazení do konkrétní časové etapy z informací v textu jinak nelze. V těchto příbězích se objevuje stejná či podobná slovní zásoba a v prvním díle Bazalových *Pověstí Sedlčanska* právě tyto – dle mluvy nejspíše z téhož období – převažují. Pokud se jedná o pověsti z velmi daleké minulosti či naopak příběhy téměř současné, je poté mluva postav přizpůsobena. Ukazuje se tak cit autora pro vyjádření dobového koloritu.

Ve většině pověstí je možné rozlišit hlavní a vedlejší postavy, podle čehož jsou i více či méně propracované. Vedlejší postavy bývají zpravidla bez výraznějšího vnějšího popisu a pouze dotvářejí děj. Jako příklad lze zmínit postavu medvědáře v pověsti *Podivné oddavky*, jenž spolu s krámkou a stánkou vytváří atmosféru pouti, jakožto velkolepé události. O medvědáři se Bazal zmínil jednou větou, má svůj význam, ale není stěžejní postavou v příběhu dvou milenců.

V Bazalově ztvárnění pověstí nelze odlišit intenzitu vykreslení u postav ženských a mužských, genderově je tedy jeho tvorba vyvážená. S přihlédnutím na počet hlavních ženských a mužských hrdinů lze též konstatovat, že se také pohybuje ve stejné míře. Některé postavy si Bazal přidal navíc, jako příklad lze uvést postavu sestry v jedné z dalších pověstí prvního dílu nazvané *Na Vrahu*. Zde totiž původní Habartova verze pověsti neuvádí, že by měl mlynářův syn ještě dalšího sourozence, v Bazalově příběhu však vystupuje sestra ihned v začátku a přimlouvá se za svého bratra nuceného rodiči odejít na vojnu.

Co se postav týče, důležitým měřítkem pro jejich rozbor je klasifikace mezi kladné a záporné postavy. Pokud jde o kladné postavy, většinou se od jejich povahy odvíjí i další život. Často lze v pověstech právě díky těmto dobrým postavám poukázat na morální hodnoty, jelikož si pomocí svého dobrého chování postavy zaslouží i dobrý život. Pokud jde o záporné postavy, většinou končí nešťastně

a pykají za své činy. Lze zde tedy nalézt morální ponaučení, jehož často využívá Bazal také k nápravě těchto postav. Nejednou totiž v *Pověstech Sedlčanska* projde záporná postava určitou metamorfózou a změní se v člověka konajícího do konce života dobré skutky. Tematika kladných a záporných postav se nabízí sama o sobě jako častý motiv i z toho důvodu, že se jedná o žánr pověsti, kde toto členění hraje důležitou roli a povětšinou je pro celý příběh stěžejní.

4.2 Jakub Krčín v literárních pověstech Sedlčanska

Původem nebohatý Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan si během života nashlédal značný majetek a dokázal, že byl dobrým hospodářem. Krčínova povaha se prolíná i do pověstí, které se o něm na Sedlčansku tradují. V prvním díle *Pověstí Sedlčanska* se nachází tři pověsti zabývající se Krčínovým osudem.

Jak Krčín oklamal čerta je název pověsti odehrávající se v Křikavově domě v Sedlčanech. Právě tam Krčín plánuje výstavbu svého dalšího sídla a zavolá Lucipera, aby mu se stavbou do dvou dnů pomohl. Slib je zpečetěn Krčínovým podpisem psaným vlastní krví a děj se přemístí o den dopředu. Během noci se sídlo samo staví, sousedé se strachy zavírají ve svých staveních. S ránem nastane klid a Krčín má strach, že Luciper s pomocí čertů dílo stihne dokončit, proto do nové kuchyně nastraží kohouta, jehož nečekané brzké zakokrhání čertům vezme jejich moc, zachrání Krčina a ten se ihned nastěhuje.

Že se Krčín zaplete s čerty se dá tušit již z první věty, kdy listuje „[...] v knize vázané v černé kůži“⁷⁷ obsahující *podivné a nesrozumitelné* znaky. Čerti pracující na tvrzi jsou v textu nazváni jako *temné síly* a Krčín je označen *chytrým*, když je přelstí. Co se klasifikace týče, jedná se o démonologickou pověst na pomezí s historickou. Postava Jakuba Krčina je totiž reálná a tvrz v Křepenicích stojí dodnes. Démonologickou část zase ztvárňují čerti v čele s Luciperem, jejichž existenci nelze doložit.

Svůj intelekt a umění intrik ukáže Krčín i v pověsti nazvané *Zavadilka*. Umane si, že nechá postavit pivovar. Vzápětí však zjistí, že na výstavbu pivovaru má privilegium jen vrchnost. Vzkáže tedy měšťanům, že si stavbu pivovaru rozmyslel, ale chce vidět privilegia na vlastní oči. Měšťané tuší zlo, ale na návrh

---

⁷⁷ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 72.

setkání přistoupí. Společně se sejdou na neutrálním území – v kňovické krčmě. Krčín se ukáže v dobré náladě, tudíž se měšťané nezdráhají napít a když všichni usnou, vezme listinu a ujede domů.

Jelikož měšťané v Kňovicích takto *zavadí*, nese krčma název *Zavadilka*. Krčín sice spokojeně nechá vystavět nový pivovar, mlýn a nové rybníky, měšťané ho ale proklejí, a proto se prý i nyní veze v pravé poledne sedlčanským náměstím v kočáře taženém dvěma velikými kapry. Pověst se řadí mezi místní, které lze dále členit na etymologické. Textem se totiž objasní vznik názvu kňovické krčmy (*Zavadilka*). Postava Krčina je reálná, tudíž se dá uvažovat také o klasifikaci mezi historické pověsti. Název a ústřední motiv jsou však lépe charakterizovány právě pověstmi místními.

Třetí pověstí s osobností Jakuba Krčina je *Čertovo zlato*. Tento příběh vypovídá o zlém konci známého regenta, který se nebál čertů a několikrát s nimi uzavřel smlouvu. Tentokrát chce Krčín po ďáblovi syna, jelikož má jen samé dcery a žádného dědice. Přání mu ale ďábel splnit nechce, Krčín proto zvolí variantu plných sklepů zlata. To prý splácí ještě dnes. Zároveň také podle pověsti orá čertům led, ti ho nešetří a k ránu jsou tam vidět otisky čertovských řetězů. Také prý bývá viděn pod svou tvrzí pořízenou na základě napálení měšťanů, jak tam bezhlavý naříká nad svým osudem. Pověst je zakončena právě jeho sebelítostí: „*Proč? K čemu to všechno? Takový konec!*“⁷⁸ Stejně jako v prvním příběhu se nabízí dvě varianty klasifikace, a sice démonologické či historické pověsti. Vzhledem k ústřednímu motivu – smlouvě s ďáblem, se jeví příznačnější zařadit pověst mezi démonologické.

4.3 Realita a fikce v beletristickém ztvárnění Karla Bazala

V případě, kdy se nabízí otázka, kolik informací v pověstech je založeno na reálném podkladu a které lze označit za fikci, mnohdy není možné s jistotou přijít na správnou odpověď. Některé motivy pověstí však splňují historickou doložitelnost, jako např. postava Jakuba Krčina, jehož život je často diskutován nejen v rámci Sedlčanska, ale i v okolí jihočeských obcí a rybníků. Další reálnou postavou je také rytíř Václav Vojtěch Karvínský z Karvíně, jenž působil počátkem

---

⁷⁸ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 74.

18. století v Kosově Hoře. Oproti Krčínovi, který měl také značný majetek, je však Karvinský popisován bez výjimky jako záporná postava nemající slitování. Veškeré postavy však nejsou reálné, v pověstech se nachází i množství typických, avšak fiktivních postav. Pověsti dávající lidem pocit tajemna a záhad, s sebou tyto bytosti přináší a neodmyslitelně k nim patří. Jedná se například o postavy čertů, bludiček, hejkalů atd.

Pokud jde o postavu žida Árona z pověsti *Mrtvý žid*, byl v rámci přípravy této diplomové práce učiněn průzkum židovského hřbitova v Kosově Hoře, kde měl být pochován. Bohužel se nepodařilo jeho hrob objevit, nicméně některé nápisy na hrobech jsou již nečitelné nebo psané hebrejským písmem. Nelze tedy jeho existenci přesto vyloučit.

Místa, kde se pověsti odehrávají, jsou ve všech případech odrazem reality. Pravděpodobně je to dáno také Bazalovým cílem sepsat pověsti vztahující se právě k jednotlivým oblastem sedlčanského regionu. Není divu, že mezi nejčetnější skupinu patří místní pověsti. Pokud jde o příběhy s převažujícími fiktivními motivy, je druhou nejčetnější skupinou skupina démonologických pověstí. I tyto démonologické pověsti obsahují realistické prvky v podobě míst, avšak fiktivní složka nereálných postav převažuje a nelze je tedy zařadit mezi místní.

Některé konkrétní informace, které lze dohledat v rámci jednotlivých pověstí, jsou popsány v kapitole *Jednotlivé části regionu a jejich pověsti*. Jedná se například o vrchol Lampír pojmenovaný podle reálné historické osobnosti, o níž pověst vypráví. Pověsti ze zámku Červený Hrádek vypovídají o baronovi, jehož jméno lze kvůli častým změnám majitelů v minulosti jen těžko dohledat. Stejně jako poklady podle pověstí na zámku zakopané. Oproti tomu se lze dočíst v pověsti *Panino pole* o pokladu v Krásné Hoře, jenž má být ve stejnojmenné oblasti zvané Panino pole. Z textu se nedozvíme, o jaké období se jedná, víme jen, že se v dané době vedly válečné boje. Na oficiálních webových stránkách města Krásná Hora se píše, že se na výše zmíněném poli nachází zlatý poklad od doby bitvy na Bílé hoře.⁷⁹ Doložit lze také část informací z pověsti *Zrůbecký poklad*. Na Zrůbku se podle pověsti nachází poklad z 15. století, který nakradl purkrabí

---

⁷⁹ [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.krasna-hora.cz/mesto/tvorba-stanislava-kofrone-dolovani-na-krasnohorsku-patri-jiz-minulosti>

Hroch z Beztahova, když přepadával kupce. Jeho pán, Jindřich z Rožmberka, prý poklad důmyslně ukryl v tvrzi.⁸⁰

---

⁸⁰ [online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:
<http://www.detektorweb.cz/index.4me?s=show&lang=1&i=52&mm=2&xb=2&vd=1.....>

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo sjednocení takových informací o Sedlčansku, které přímo souvisí s regionální literaturou a postavou etnologa a spisovatele Karla Bazala. Díky rozhovoru s jeho ženou, Marií Bazalovou, bylo možné sestavit autorův podrobnější životopis, jehož případné využití v rámci oficiální publikace věnující se regionální tvorbě může rozšířit obzory široké veřejnosti a zvýšit tak význam regionální literatury v rámci národní tradice.

Předmětem zkoumání byly také vybrané pověsti prvního dílu *Pověstí Sedlčanska*, jejichž analýza a následná interpretace nastínila osobitý styl tvorby Karla Bazala. Vzhledem k nutnosti nastínění děje pověstí pro jejich následnou interpretaci, došlo k extenzi popisných pasáží. Bylo zjištěno, že autor tvořivě rozvíjel tradici regionálních pověstí a dokázal do textu vhodně vnést prvky místního a krajového koloritu. Jeho přínosem je schopnost popsat okolnosti pověstí s lehkostí, přesto podrobně. Na čtenáře proto mnohdy působí příběh svou barevností, dodávající mu možnost lépe si představit celou situaci a prostor, do něhož je zasazena.

Neméně důležitým bodem práce je plán projektového vyučování s názvem *Pověz mi pověst, Krčíne!*, jenž spolu s teoretickými východisky dává možnost obohatit výuku českého jazyka ve školách na Sedlčansku, čímž přispívá k možnosti modernizace vyučování namísto běžné a mnohdy neefektivní frontální výuky. Projekt byl vypracován s ohledem na interdisciplinární vztahy, klíčové kompetence a očekávané výstupy dle *Rámcového vzdělávacího programu ZŠ* a může být inspirací i pro další regiony.

Diplomová práce byla doplněna o vlastnoručně pořízené fotografie míst, kde se odehrává děj pověstí. Tyto fotografie se vztahují k pověstem, u nichž je možné konkrétní místo určit a zachytit. Jelikož byly vydány celkem čtyři díly *Pověstí Sedlčanska*, lze na tuto diplomovou práci navázat např. kompletním rozborem pověstí všech dílů a pořízením fotografií veškerých doložitelných míst, či nastínit vývoj stylu vypravování v rámci autorovy veškeré tvorby. Tematika regionální literatury se zaměřením na pověsti je velmi zajímavá a nabízí širokou škálu pro vědecké bádání.

Seznam použité literatury

Prameny

BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska*. Vyd. 2., dopl. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2006. ISBN 80-86559-50-5.

BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska*. Pelhřimov: Nová tiskárna, 2006. ISBN 80-86559-59-9.

DOLEŽAL, Daniel, Josef VELFL a Jan ČÁKA. *Toulky Příbramskem*. Příbram: Okresní úřad Příbram, 1994. 63 s. : il.

HABART, Čeněk. *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko: popis a dějiny krajiny mezi stříbropěnnou Vltavou a památným Blaníkem a vyličení života jejího lidu*. 2. vyd. Praha: Pražská edice, 1998. ISBN 80-901509-6-9.

Sekundární literatura

Český lid. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2006, **93**(3). ISSN 0009-0794.

HEIMLICH, Ulrich. *Gemeinsam lernen in Projekten: Bausteine für eine integrationsfähige Schule*. Bad Heilbrunn / Obb.: Julius Klinkhardt, 1999. ISBN 3-7815-0966-4.

JAROLÍMKOVÁ, Stanislava. *Co v průvodcích o Praze nebývá, aneb, Pokračování historie Prahy k snadnému zapamatování*. Praha: Motto, 2010. ISBN 978-80-7246-502-6.

LINHARTOVÁ, Věra, František UHER a Petr FEJFUŠA. *Vědecká konference: Regionální prvky v literárním textu z didaktického hlediska*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988.

Naše řeč, ročník 11 (1927), číslo 8. ISSN 0027-8203.

Region a regionalismus: Pavel Chromý. Geografické rozhledy. Praha: Česká geografická společnost, 2009, 19(1). ISSN 1210-3004.

SCHUMACHER, Christine, Felix RENGSTORF a Christina THOMAS. *Projekt: Unterricht: Projektunterricht und Professionalisierung in Lehrerbildung und Schulpraxis.* Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013. ISBN 978-3525701515.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře.* Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1998. ISBN 80-85010-06-2.

5 plus 2: nejčtenější týdeník v České republice. Praha: Mafra, 2015-. V.(44).

URBANOVÁ, Svatava. *Metamorfózy dětské literatury: přehled české literatury pro děti od roku 1945 po současnost.* Olomouc: Votobia, 1999. 1999. ISBN 80-7198-379-9.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod.* Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Užité encyklopedie a slovníky

KUDĚLKA, Viktor. *Malý labyrint literatury.* Dotisk 1. vyd. Praha: Albatros, 1983. Klub mladých čtenářů.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů.* 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 80-7185-669-X

ŠIDÁK, Pavel, *Literární žánry,* Praha : Literární akademie (Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého), 2013, ISBN 978-80-86877-64-8.

VLAŠÍN, Štěpán (ed.). *Slovník literární teorie.* 2. rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Elektronické dokumenty nebo jejich zdroje

[online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:
<https://mapy.cz/zakladni?x=14.3536558&y=49.6364982&z=11&source=dist&id=58>

Městské slavnosti ROSA [online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://mesto-sedlcany.cz/kultura/rosa>

[online]. [cit. 2016-11-01]. Dostupné z: <http://www.sedlcansky-kraj.cz/>

Místo pro život [online]. [cit. 2017-04-03]. Dostupné z:
<http://www.mistoprozivot.cz/index.php?id=20>

Místo pro život [online]. [cit. 2017-04-03]. Dostupné z:
<http://www.mistoprozivot.cz/index.php?id=3217>

[online]. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://www.pocepice.cz/>

[online]. [cit. 2017-02-28]. Dostupné z: <http://www.vysokychlumec.eu/vysoky-chlumec/osady/>

[online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z: <http://www.krasna-hora.cz/mesto/tvorba-stanislava-kofrone-dolovani-na-krasnohorsku-patri-jiz-minulosti>

[online]. [cit. 2017-04-06]. Dostupné z:
<http://www.detektorweb.cz/index.4me?s=show&lang=1&i=52&mm=2&xb=2&vd=1.....>
.....

Ostatní prameny

Rozhovor s Mgr. Marií Bazalovou, ženou MVDr. Karla Bazala. Sedlčany 20. 1. 2017.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Mapa oblastí Sedlčanska dělící žáky do skupin.....	33
Obrázek 2 Zámek Červený Hrádek (Neviditelný zvoník, O šedé jeptišce, Zlatá kachna)	85
Obrázek 3 Zámek Červený Hrádek (pověsti Neviditelný zvoník, O šedé jeptišce, Zlatá kachna)	85
Obrázek 4 Zámek Červený Hrádek (Neviditelný zvoník, O šedé jeptišce, Zlatá kachna)	86
Obrázek 5 Cesta mezi Hrachovem a Zrůbkem (Zrůbecký poklad)	86

Obrázek 6 Potok podél cesty mezi Hrachovem a Zrůbkem (Zrůbecký poklad)	87
Obrázek 7 Chlum - kostel (Podivné oddavky)	87
Obrázek 8 Chlum – fara přilehlá ke kostelu (Podivné oddavky)	88
Obrázek 9 Cesta mezi Kamýkem a obcí Řadovy (Tři pytláci).....	88
Obrázek 10 Cesta podél židovského hřbitova v Kosově Hoře (Mrtvý žid)	89
Obrázek 11 Židovský hřbitov (Mrtvý žid)	89
Obrázek 12 Pohled na lesy okolo Krásné Hory (Jezinky).....	90
Obrázek 13 Tvrz v Křepeňicích (Jak Krčín oklamal čerta).....	90
Obrázek 14 Vrchol Libešov u Nalžovic (Jíra a divoženka).....	91
Obrázek 15 Vrchol Libešov z pohledu od rybníka Musíku (Jíra a divoženka).....	91
Obrázek 16 Rybník Musík (Jíra a divoženka).....	92
Obrázek 17 Počepice (O počepickém čápu).....	92
Obrázek 18 Náměstí v Sedlčanech (Zavadilka).....	93
Obrázek 19 Pamětní deska na Křikavově domě v Sedlčanech (Jak Krčín oklamal čerta).....	93
Obrázek 20 Hrad Vysoký Chlumeč (Zazděná princezna, Švédové na Chlumci).....	94
Obrázek 21 Hradby okolo hradu Vysoký Chlumeč (Švédové na Chlumci)	94
Obrázek 22 Jeden z mnoha vchodů na hrad Vysoký Chlumeč (Švédové na Chlumci)	95
Obrázek 23 Vysoký Chlumeč – pivovar (Šetina a bezhlavá kobyla)	95
Obrázek 24 Vysoký Chlumeč - rybník u pivovaru (Šetina a bezhlavá kobyla)	96
Obrázek 25 Zřícenina hradu Vrškamýk (O Hunci, Krvavé námluvy).....	96
Obrázek 26 Nádvoří hradu Vrškamýk I. (O Hunci, Krvavé námluvy).....	97
Obrázek 27 Nádvoří hradu Vrškamýk II. (O Hunci, Krvavé námluvy).....	97
Obrázek 28 Hráz rybníka v Trkově (Jak se pasačka odnaučila klít)	98

Přílohy

I. Rozhovor s Mgr. Marií Bazalovou

Ráda bych se Vás zeptala, zda se dá říci, kdo pana Bazala přivedl k zájmu o pověsti, popřípadě, zda na tom má zásluhu nějaká událost?

Kořeny zájmu o pověsti, tajemné příběhy a záhady vůbec spočívají v letech manželova raného dětství, které prožil po válce v pohraničním městečku Hojná Voda v Novohradských horách. V té době tam žili převážně němečtí obyvatelé a společně s nimi také několik českých rodin, jež se tam po letech znovu vrátily, a také rodiny příslušníků finanční stráže. Tyto rodiny se po večerech vzájemně navštěvovaly a besedovaly. Vypravovaly se při tom příhody z hraniční služby i staré příběhy a strašidelné historky. Děti sedávaly společně u kachlových kamen a napjatě poslouchaly. Na tyto krásné večery, z pohledu malého dítěte plné pohody a souznění s blízkými lidmi, manžel vděčně vzpomínal.

Ve škole výrazněji vynikal v dějepise nebo v českém jazyce? Proč se nakonec rozhodl pro studium veterinářství?

Po zrušení finanční stráže se manželova rodina přestěhovala do Sedlčan. Zde on začal chodit do třetí třídy. Na základní škole jej někteří učitelé přivedli k zájmu o historii, o literaturu a o přírodu. Byl aktivním členem vlastivědného a přírodovědného kroužku, aktivně působil v turistickém oddílu, jenž byl veden v duchu tradic skautingu. Jeho zájem o historii a o přírodu trval i při studiu na gymnáziu. Chtěl se věnovat studiu historie na vysoké škole. V posledním ročníku střední školy však převážil zájem o studium veterinárního lékařství.

Co bylo jeho motivací pro psaní a vydávání pověstí?

Po ukončení vysokoškolských studií nastoupil v roce 1964 jako obvodní veterinární lékař v Sedlčanech. Při své profesi se setkával s venkovskými lidmi, povídal si s nimi a měl to štěstí, že mnozí vypravěči byli staří pamětníci ve věku osmdesáti devadesáti let. Ti byli přímo pokladnicí starých příběhů. Manžel jejich

vyprávění pozorně vyslechl a zaznamenával. Tak nasbíral okolo dvou tisíc zkazek, někdy delších pověstí, někdy jen kratičkých příběhů. Motivaci představoval stále trávající zájem o historii a poznávání regionu.

Jak postupoval při sbírání pověstí, rozhovorech a následném zpracování?

Jako veterinář získal důvěru lidí, ti mu různé příběhy vyprávěli. On je písemně zaznamenával do sešitu a poté ručně přepisoval. K napsání první knížky použil psací stroj, počítače tehdy nebyly běžně rozšířené. Teprve další díly psal pomocí počítače, čímž se psaní značně zjednodušilo.

Co bylo jeho cílem při psaní pověstí? Tím myslím např. cíle vlastivědné, poznávací nebo didaktické.

Prvotním cílem nebylo knižní vydání, k tomu jej vyzval kamarád, jemuž bylo líto, že by takto rozsáhlá, ojedinělá sbírka přišla někdy vniveč. Zápisky pověstí manžel literárně zpracoval, a tak vznikl v roce 1993 první díl Pověstí Sedlčanska s názvem Paměti plané růže. Kniha byla záhy rozebrána, využívali ji učitelé při výuce vlastivědy, dějepisu a literatury. Vzhledem k zájmu čtenářů ředitelka Městské knihovny v Sedlčanech vyzvala autora k souhlasu nového vydání prvního dílu. Ovšem v zásobě měl ještě další pověsti, zpracoval je, a tak vyšly ještě další tři díly. Práci pátého dílu ukončilo manželovo předčasné úmrtí.

Zajímal se primárně o Sedlčansko a okolí, nebo sbíral pověsti a příběhy i z jiných, vzdálenějších oblastí?

Nejprve se při sbírání pověstí zajímal primárně o Sedlčansko, později v souvislosti se seznámením se s dalšími lidmi sbíral pověsti i na Sedlecku a na části Voticka. To nebylo tak vzdálené od věci, poněvadž po určitou historickou dobu patřila celá tato oblast do jednoho správního celku. Některé z pověstí vycházely na pokračování v regionálním tisku, tam publikoval také články převážně s národopisnou a kulturně historickou tematikou. V jiných oblastech

pověsti nesbíral, ale zajímal se o ně. Vlastnil rozsáhlou sbírku knih českých a moravských pověstí.

Mnohé pověsti také souvisejí s drobnými sakrálními stavbami umístěnými v krajině, což jsou kapličky, křížky, boží muka. K nim se přenesla jeho další pozornost. Tyto objekty dokumentoval fotograficky i popisem. Tak vznikly knížky Kapličky a drobné sakrální stavby Sedlčanska, 1.díl Sedlčany, a dále Kostelní betlémy Sedlčanska. Spoluautorsky se podílel na publikaci Kostely Českého Meránu.

Angažoval se nějak v dění města Sedlčan?

Působil v někdejší Spolku rodáků a přátel Sedlčan. Jako člen výboru turistického oddílu několik let spolupracoval při organizování pochodů k poznání regionu, jeho širšího okolí a dalších krajů. Některé obce jej využily pro pořádání besed, jejichž námětem byly místní pověsti či výklad o obecních symbolech, jež navrhl. V rámci okresu se angažoval jako ochránář přírody, zaměřoval se na ornitologii. V Sedlčanech nechal znovu postavit kapličku namísto té původní, necitlivě odstraněné.

Propagoval i v širších souvislostech svou znalost Sedlčanska?

Svou znalost regionu uplatnil v dalších publikacích určených pro oslavy výročí některých obcí nebo organizací v nich působících. Uplatnil se jako znalec heraldiky, navrhl obecní znaky a prapory několika obcím regionu, ty je po schválení heraldickou komisí Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR používají.

V roce 2007 svým tehdy zatím třídílným souborem Pověstí Sedlčanska získal první místo v kategorii autorství a sběratelství ve 2. ročníku celostátní soutěže Má vlast v srdci Evropy, Poznej ji a chraň, vyhlášené Památkovou komorou a Českou radou dětí a mládeže, pod záštitou ministra kultury, velvyslanců Rakouské republiky, Polské republiky a Slovenské republiky a hejtmanů krajů ČR.

Některé pověsti zpracoval do rozsáhlé fotografické publikace fotografa Jana Reicha. Tato kniha s názvem Prameny byla připravena k vydání, ovšem nikdy nevyšla.

Důkazem toho, že autorova činnost je ceněna i uznávanými odborníky z oborů historie, literatury, religionistiky či geologie, dokládají hodnocení v předmluvách knížek i osobní účast autorů těchto předmluv při „křtu“ knih.

Přivedl i Vás a Vaši rodinu k zájmu o pověsti?

Samozřejmě jeho činnost ovlivnila i zájmy členů rodiny, našich dětí a později vnoučat. Společně jsme cestovali a poznávali různá historická místa v naší zemi, v posledních letech především zříceniny hradů a staré tvrze. Dá se říci, že manžel osobně navštívil téměř všechna místa objevující se v jeho knížkách. Vnoučata se zájmem kreslila výjevy z vyprávěných pověstí a navštívených míst. Jejich dětské kresby využil grafik jako ilustrace ke knížkám. Já jsem mu pomáhala s přepisem textů a jejich jazykovou korekturou. Svou znalost regionu jsem rovněž využila k napsání publikace místních zajímavostí jedné obce Sedlčanska.

Jak byste popsala jeho osobnost?

Tato otázka je pro mě nejobtížnější. Jak popsat člověka, s nímž sdílíte více než čtyři desítky let společného života? Vystihovala by jej charakteristika, že to byl „renesanční“ člověk, přihlédneme-li k jeho k rozsáhlému spektru zájmů a hlubokých znalostí z různých oborů. Představoval odborníka ve své profesi, vyhledávaného veterináře, oblíbeného chovatele a majitele zvířat. S jeho povoláním souvisely i znalosti zoologické a ekologické. Byl sečtělý, znal českou a světovou beletrii i literaturu historickou a „záhadologickou“. Ovládal znalost historie a s tím související heraldiku městskou i šlechtických rodů a samozřejmě jako etnograf i místopis svého kraje. Byl skvělým vypravěčem, svým poutavým vyprávěním dokázal posluchače zaujmout.

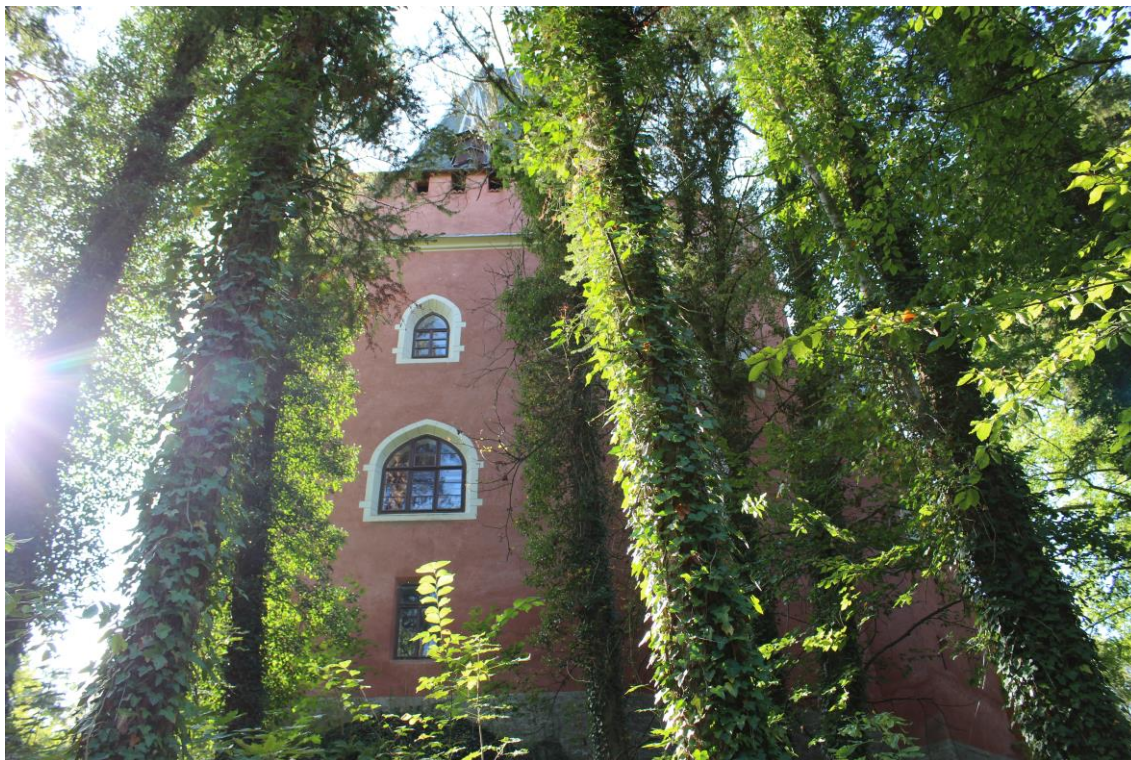
II. Fotografie míst a obcí, v nichž se pověsti odehrály

Obrázek 2 Zámek Červený Hrádek (Neviditelný zvoník, O šedé jeptišce, Zlatá kachna)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 3 Zámek Červený Hrádek (pověsti Neviditelný zvoník, O šedé jeptišce, Zlatá kachna)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 4 Zámek Červený Hrádek (Neviditelný zvoník, O šedé jeptišce, Zlatá kachna)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 5 Cesta mezi Hrachovem a Zrůbkem (Zrůbecký poklad)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 6 Potok podél cesty mezi Hrachovem a Zrůbkem (Zrůbecký poklad)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 7 Chlum - kostel (Podivné oddavky)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 8 Chlum – fara přilehlá ke kostelu (Podivné oddavky)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 9 Cesta mezi Kamýkem a obcí Řadovy (Tři pytláci)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 10 Cesta podél židovského hřbitova v Kosově Hoře (Mrtvý žid)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 11 Židovský hřbitov (Mrtvý žid)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 12 Pohled na lesy okolo Krásné Hory (Jezinky)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 13 Tvrz v Křepenicích (Jak Krčín oklamal čerta)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 14 Vrchol Libešov u Nažovic (Jíra a divoženka)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 15 Vrchol Libešov z pohledu od rybníka Musíku (Jíra a divoženka)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 16 Rybník Musík (Jíra a divoženka)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 17 Počepice (O počepickém čápu)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 18 Náměstí v Sedlčanech (Zavadilka)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 19 Pamětní deska na Křikavově domě v Sedlčanech (Jak Krčín oklamal čerta)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 20 Vysoký Chlumeč (Zazděná princezna, Švédové na Chlumci)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 21 Hradby okolo hradu Vysoký Chlumeč (Švédové na Chlumci)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 22 Jeden z mnoha vchodů na hrad Vysoký Chlumeč (Švédové na Chlumci)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 23 Vysoký Chlumeč – pivovar (Šetina a bezhlavá kobyla)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 24 Vysoký Chlumeč - rybník u pivovaru (Šetina a bezhlavá kobyla)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 25 Zřícenina hradu Vrškamýk (O Hunci, Krvavé námluvy)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 26 Nádvoří hradu Vrškamýk I. (O Hunci, Krvavé námluvy)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 27 Nádvoří hradu Vrškamýk II. (O Hunci, Krvavé námluvy)

Zdroj: vlastní tvorba

Obrázek 28 Hráz rybníka v Trkově (Jak se pasačka odnaučila klít)

Zdroj: vlastní tvorba

III. Ukázka pověsti O počepické čápu

Na střeše počepické tvrze bývalo od nepaměti čapí hnízdo. Čapí rodinka se stala miláčkem všech dětí ze vsi. Zejména malý rytířův synek si se starými čápy rozuměl. Brali mu z ruky žáby, které pro ně nachytl, i pohladit se od něho dali a na zavolání „Jakube, Jakube!“ hned přiletěli a žadonili o nějaký pamlsek.

Když chlapec vyrostl, poslal ho otec, jak tehdy bývalo v rytířských rodinách zvykem, do služby ke královskému dvoru. Mladík však toužil po dobrodružství a poklidná služba u dvora se mu nezamlouvala. Bažil po velikém hrdinském činu, který by mu vysloužil rytířský pás a ostruhu.

V Praze se tenkrát sbíralo veliké vojsko proti Turkům. Vstupovalo do něj mnoho panošů z rytířských rodů. Ani počepický jinoch neodolal a zanedlouho vytáhl spolu s ostatními do pole. Osud ho zavál daleko do Uher.

Byl odvážný a vojenský život se mu líbil. Vyznamenal se v tuhých šarvátkách s mohamedány a záhy byl pasován na rytíře. V jedné kruté a krvavé bitvě ho ale štěstí opustilo. Srazil se v litém souboji s obrovitým Turkem a statečně mu vzdoroval. Když však pod ním padl kůň, podlehl a dostal se do zajetí. S jinými zajatci byl prodán starému bohatému Turkovi. Ten si mladíka oblíbil a svěřil mu dozor nad ostatními otroky.

Jednou koncem léta, když pracovali na poli, přiletělo veliké hejno čápů a sneslo se opodál. Turci se seběhli ze všech stran, aby se štíhlým bílým ptákům obdivovali. „Zdalipak jsi už takové ptáky viděl?“ obrátil se Turek na zajatce. „Jak by ne, pane. Každoročně hnízdí na dvoře mého otce,“ odpověděl smutně. „Nu, je-li mezi námi také čáp z vašeho dvora, propustím tě na svobodu,“ sliboval pán. „Musíš mne však o tom přesvědčit. A nebude to lehké,“ zasmál se.

Mladému rytíři se samou radostí zatočila hlava, ale hned zase zesmutněl. Neodvážil se ani pomyslet, že by vůbec bylo možné, aby v jeho hejnu byl také jeho Jakub. Je to vpravdě nemyslitelné. Co však ještě může ztratit? Jedna myšlenka stíhala druhou. Rozhodl se a zhluboka se nadýchl. „Jakube! Jakube! Čápe!“ Z hejna se pojednou oddělil jeden z ptáků a klepaje zobákem, přiblížil se k vězni. Ten ho samou radostí chytil kolem krku. „Jakube, Jakubíčku, tys mne poznal?“ „Jsi pravdomluvný, chlapče,“ pravil Turek. „A já také dostojím svému slovu. Od této chvíle jsi volný. Pojď se mnou.“ Vybral mu ve stáji ohnivého arabského koně, štědře ho vybavil na cestu penězi a propustil ho na svobodu.

To bylo na tvrzi radosti, když se mladý rytíř ve zdraví vrátil. Matka štěstím plakala a otec ho sevřel vřele do náručí. Celé dny rodičům i sourozencům vypravoval, co všechno ve světě prožil. Nakonec se vypravil na pražský hrad složit králi hlubokou poklonu. Při té příležitosti mu panovník dovolil nosit na štítě obraz

stříbrného čápa v modrém poli. Od těch dob počepičtí rytíři toto znamení drželi až do vymření svého rodu.⁸¹

---

⁸¹ BAZAL, Karel. *Pověsti Sedlčanska: Paměti plané růže*. Pelhřimov: Nová tiskárna 2006. s. 61.